

Hibru

Kristo uwä nintäño bämop äma bureni-inik unitäño manbiñam

*Jesutä Anutu täño mebäri yäñahän nimin
moreñkuk*

¹ Bian-inik Anututä Juda ämawebe nintäño äbekniye oraniye iniken manbiñam moräki moräki yäwet yäpmän äbuk. Manbiñam uwä profettä meni jinom yäpmänpän kädet mebäri mebäri terak yäwetkuñ.

² ✧ Täñpäkañ tärek-tärek kadäni ñobayän Nanaki-inik meni jinom terak mani biñam niwet moreñkuk. Nanaki u imaka imaka kuduptagän unitäño mähemi-inik täñpekta iwoyänkuk. Ba ukätgän kunum kenta kome pewän ahäñkumän.

³ ✧ Anututä iniken epmäget kudän penyänjek ikek, nanaki unita wädawän äron imiñkuko unita kudän ba täktäki unitä Anutu bureni ubayän yän yäñahäk täyak. Täñpäkañ mani kehäromitä imaka imaka kuduptagän täñ-mehamtañ itak. Täñpäñ momi ärutärut piä täñ moreñkañ eruk kunum gänañ äronpäñ Anutu kehäromi mähemi keri bure kända wäpi biñam ikek itkukonitä itak.

Nanakitä añero yärepmitpäñ ärowani-inik itak

✧ **1:2:** Sam 2:8; Mat 21:38; Jon 1:3 ✧ **1:3:** 2Ko 4:4; Apos 2:33-34; Kol 1:20; Hib 8:1

4 ✧ Ude täņkuko unita Nanaki u aņero äbot päke uwä yärepmitpäņ intäjukun-inik itak. Täņkaņ Anututä wäp imiņkuko uwä aņero wäpi yärepmitpäņ wäp inipärik kubä imiņkuk.

5 ✧ Jide? Anututä aņero kubä man ņode iwetkuk?

Apiņo gäkä näkņo nanakna iriri näkä gäkņo nanka itat.

Nämoinik! Ba aņero kubäta ņode yäņkuk?

Näkä unitäņo nani irira uwä nanakna ude api irek.

6 ✧ Nämoinik! Nanaki tuäni u tewän kome terak ņo äpayäņ täņirän iniken aņero äbot päke u ņode yäwetkuk;

In kuduptagän gukut imäpmok täņ imut! yäk.

7 Täņkaņ aņeroniye unita man kubä pen ņodewä yäkgän täņkuk;

Näkä täņpewa piä ämanaye aņero u mänit bumik, ba kädäp mebet ude äworek täkaņ.

8 Aņerota ude yäņkukopäņ nanakitawä ņode yäņkuk;

Anutu, gäk intäjukun-inik itkunoniktä api it yäpmäņ ärowen. Kaņiwat piäka u kudän siwoņi terakgän täk täyan.

✧ 1:4: Plp 2:9 ✧ 1:5: Apos 13:33; Hib 5:5, 1Sto 17:13 ✧ 1:6: Rom 8:29; Sam 97:7

⁹ *Gäk kudän siwoŋita gäripi nadänkaŋ kudän wakita taräki nadäk täyan. Mebäri unita Anutukatä gäk kaŋiwat piä täkta iwoyänkuk.*

Ude täŋkaŋ notkaye yärepmitpäŋ wäpka biŋam ärowani pähap gamiŋirän oretoret pähap nadäk täyan. Sam 45:6,7

¹⁰ *Täŋpäŋ nanakita Anututä man kubä pen ɲodewä yäkgän täŋkuk;*

Ekäni, gäk yäput-peŋpäŋ kome gatänkun. Täŋpäŋ ketkatä kunum u täŋkun.

¹¹ *Upänkaŋ uwä waŋpäŋ api paotdeŋ. Tektä wek täkaŋ ude api weŋpäŋ paotdeŋ.*

Täŋ, gähä paot-paotka nämo, pen api it yäpmäŋ ärowen.

¹² *Kunum kenta kome u gäkä tek biani ude yäŋopmäŋpäŋ pimiŋ tokätpäŋ api pewen. Ude täŋpayäŋ täno upänkaŋ gähä kudupi kubä nämo api äworewen. Nämoinik, gäk paot-paotka nämo, pen api it yäpmäŋ ärowen. Sam 102:25*

¹³ *Täŋpäkaŋ Anututä Jesu man ɲode iwetkuko ude aŋero kubä nämo iwetkuk;*

Gäk ketna bure käda wäpka biŋam ikek iriri näkä gäkɲo iwankaye yepmaŋpa gämotka-ken jiraŋ ude api itneŋ. Sam 110:1

¹⁴ ✧ *Eruk, ude unita aŋerota jide yänayän? ɲode; Aŋero u kudup mäniŋ ude itkaŋ Anututa watä piä täŋ imik täkaŋ. U Anututä peŋ yäwet-pewän päŋku*

✧ **1:14:** Sam 34:7, 91:11

ämawebe kunumta biŋam yäwani u täŋkentäŋ yämik täkaŋ.

2

Jesuta nadäŋitna äpani nämo täŋpek

¹ Bureni, Anutu täŋo nanakitä wäp ärowani-inik yäpuko unita man bureni niwerirä nadäŋkumäŋo uwä iyap takinik täŋpäŋ yäpmäŋ kuŋat täkäna. Ude tänayäŋ tämäŋo uwä man u nämo api pena paorek.

² ✧ Nadäkaŋ? Baga man biani Anututä äbekniye oraniyeta aŋero meni jinom terak yäwetkuko u bureniŋän. Unita ämatä man u irepmitpäŋ nämo buramik täŋkuŋo uwä kowata wakiinik iniken täktäki waki uterakgän kaŋ-ahäk täŋkuŋonik.

³ ✧ Eruk, baga man biani u imaka bureni kubä upäŋkaŋ imaka burenitä bureni-inik kubä itak u ŋode; Anututä nin waki kerik-ken nanik nimagutta nanaki Jesu terak piä pähap kubä täŋkuk. Täŋpakaŋ nin piä unita mäde ut imiŋpäŋä jide täŋpäŋ kowata api irepmitne? Nämoinik, Ekäni ini-tägän piä pähap unita ŋode yäŋahäŋkuk; Ämawebe waki kerik-ken nanik api yämaguret. Ude yäŋahäŋirän äma man u nadäŋkuŋo u niwetpäŋ niwoŋärek täŋirä nadäŋitna bureni täŋkuk.

⁴ ✧ Täŋpakaŋ manbiŋam u täŋ-mehamtäкта Anututä kudän kudupi ba wärani kehäromi nitek mebäri mebäri pewän ahäŋkuŋ. Täŋpäŋ iniken gärip terak Kudupi Munapik-ken nanik nadäk-nadäk iron ude äma kubäkubäta yämiŋkuk.

Jesu uwä komen äma äworeŋkuk

✧ **2:2:** Gal 3:19 ✧ **2:3:** Hib 10:29, 12:25 ✧ **2:4:** Mak 16:20, 1Ko 12:4,11

⁵ Tənpəkaŋ kome punin kədə yäməŋo u ahəwayəŋ təjirən Anututä u watäni itta aŋero nämo yepmaŋkuk. Nämo, u watäni itta äma kubä teŋkuk.

⁶ Unita Anutu təŋo man mujipi kubäken ɲode pätak;

Anutu, näk nadäwätäk ɲode tək täyat;

Nin ämawä jidewani unita nadəŋ nimiŋpəŋ watä it nimik täyan?

⁷ *Gäk kadäni keräpi-tagän aŋero gämori-ken nipmaŋkuno upəŋkaŋ epmäget kudän ba wäpnin biŋam ärowani nimiŋkun.*

⁸ ✧ *Ude təŋkaŋ imaka kudup ketkatä təŋ yepmaŋkuno u watäni itneta gämotnin-kengän peŋ moreŋkun.* **Sam 8:4-6**

Man uterak ɲode danipəŋ nadäk təkaməŋ; Anututä äma gämori-ken imaka kudup yepmaŋkuk. Tənpəŋ imaka kudup yəŋ yäyak u imaka päke u kuduhtagän uwäk täyak. Təŋ, apiŋo imaka kudup-tagän äma nin gämotnin-ken nämo irirä yabäk təkaməŋ.

⁹ ✧ Nämo, upəŋkaŋ Jesutä intäjukun irirän kak təkaməŋ! U äpəŋpəŋ Anutu təŋo iron terak äma kuduhtagänta yəŋpəŋ kumäkta kadäni keräpi-tagän, äpani ude, aŋero gämori-ken itkuk. Tənpəkaŋ apiŋo komi nadəŋkuko unita Anututä epmäget kudän ba wäpi biŋam ärowani pähap imiŋkuko u kaŋpəŋ nadäk təkaməŋ.

¹⁰ ✧ Tənpəŋ Anutu uwä imaka kuduhtagän təŋo məhemi. Ba imaka kuduhtagäntä unitəŋo wäpi

biŋam yäpmäŋ ärokta itkaŋ. Unita nadäk tägagämän kubä iwatpäŋ ŋode täŋkuk; Nanakiye mäyaptä näkkät bok säkgämän kaŋ itna yäŋ nadäŋkaŋ Jesu nadäŋ imiŋirän komi nadäŋkuk. Täŋpäŋ komi nadäŋkuko uterak Jesu uwä ämawebe waki kerik-ken nanik yämagurani äma bureni-inik äworeŋkuk.

11-12 ✧ Täŋpäŋ ämawebe täŋo bänepi ärut paktak täwani Jesu ukät ämawebe bänepi ärut paktak täyak uwä nani kubägän unita ämawebe u notnaye yäŋ yäwetta gäripi nadäk täyak. Ŋode yäŋkuko unita nadäwut;

Anutu, notnaye uwä gäkŋo mebärika api yäŋahäŋpäŋ yäwet täŋpet. Ba änok kubägän irirä u inamiken wäpka biŋam api ganiŋ oret täŋpet yäk. Sam 22:22

13 Täŋpäŋ kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk;

Näk imaka, Anutugän pen api yeŋgäma peney yäŋ yäŋkuk. Ais 8:17

Ba noriyeta yäŋpäŋ äneŋi kubä pen ŋode yäkgän täŋkuk;

Nabäyäk. Näk nanak Anututä namiŋkuko ukät penta itkamäŋ ŋo! Ais 8:18

14 ✧ Eruk, nanakiye uwä komen äma unita komen äma udegän äworeŋkuk. Ude täŋkuko uwä mebäri ŋodeta täŋkuk; U ini kumäk-kumäki

✧ **2:11-12:** Mat 25:40; Mak 3:35; Jon 20:17 ✧ **2:14:** Jon 12:31, 1Jo 3:8; Rev 12:10

terak kumäñ-kumäñ täño mähe mi Satan yenjakñitta täñkuk.

15 Ude täñkuko uwä ämawebe kumäkta bumta umuntañpäñ kuñat täñkuño u täñkentäñ yämiñkuk. Umun unitä kehäromi yepmäñ irirän umun täño watä äma ude itkuñ. Upäñkañ Jesu täño kumäk-kumäkita umun u yäpmäñ kewen yämiñkuk.

16 ✧ Unita ket nadäwut! Jesutä piä u añero täñkentäñ yämikta nämo täñkuk. Nämo, Anutu täño man ñode kudän täwani; U Abraham äboriye, komeñ ämawebe u täñkentäñ yämik täyak.

17 ✧ Mebäri unita Jesutä noriye täñkentäñ yämikta noriye udegän-inik äworeñkuk. Ude nämo täñkuk yäwänaku jide täñpäñ Anutu-kät noriye täño bämop äma intäjukun ude irän? Nämo, noriye udegän äworeñpäñ intäjukun äma bätaki-inik ba butewaki nadäñ yämani ude itkañ Anututa piä säkgämän täñ imiñkuk. Piäni uwä ämawebe momi täñpani täño momi peñ yämikta komeñi yäpmäñpäñ kumbuk.

18 Täñpäkañ ini uwä täñ-yabäkken äpmonkañ komi nadäk täñkuko unita apiño ämawebe täñ-yabäkken it täkañ u täga täñkentäñ yämik täyak.

3

Jesu wäpi biñamtä Moses täño irepmitkuk

1 Unita kudupi notnaye, kunumta biñam bok nimagurani in Jesuta nadäwut! Uwä Anututä tewän äpani, nintäño bämop äma intäjukun yäñ nadäkinik täñpäñ yäñahäk takamäñ.

✧ 2:16: Ais 41:8-9 ✧ 2:17: Plp 2:7; Hib 2:14, 1Jo 2:2, 4:10

² U piä ude täkta Anututä iwoyäŋ imiŋkuko uwä säkgämän täŋkuk, bian Mosestä piä Anutu täŋo äbotken säkgämän täŋkuko udegän.

³ Upäŋkaŋ wäp taŋi Jesutä yäpuko u wäp Mosestä yäpuko u irepmitak. U imata, Moses uwä Anutu täŋo äbotken piä ämagän itkuk. Täŋ, Jesu uwä äbot unitäŋo intäjukun äma. Uwä ŋode bumik; Äbot kubä täŋo intäjukun äma uwä wäp biŋam yäpek, äbot ini nämo. Udegän, wäp taŋi Jesutä yäpuko u wäp Mosestä yäpuko u irepmitak.

⁴ Nadäkaŋ? Äbot kudup u intäjukun äma niked. Täŋpäkaŋ Anutu uwä imaka kuduptagän täŋo intäjukun-inik.

⁵ ✧ Eruk, Moses uwä Anutu täŋo äbot pähapken piä äma ude itkaŋ piä täga täŋpän imaka imaka Anututä kwawak kämi yäŋahäkta nadäŋkuko u yäŋahäk täŋkukonik.

⁶ ✧ Täŋ, Jesu Kristo uwä piä äma ude nämo itkuk. Nämo, u nanaki tuänitä nani Anutu täŋo äbotta intäjukun ude it yämiŋpän piä säkgämän täŋkuk. Täŋpäkaŋ ninä Anutu täŋo äbot. Unita ämawebe iŋamiken kehärom taŋpän imaka säkgämän kämi kaŋ-ahänayän takamän uterak yengämina pewäpän kuŋatpänä, Anutu täŋo äbot bureni-inik itkamän yän nadäne.

Anutu täŋo manta ärowani nämo täne

⁷⁻⁸ ✧ Unita man Kudupi Munapiktä ŋode yäk täyak unita nadäna;

✧ **3:5:** Nam 12:7 ✧ **3:6:** Kol 1:23; Hib 3:14 ✧ **3:7-8:** Kis 17:7; Nam 20:2-5

Äbekjiye orajiyetä bian kome jopi-ken tänyabäk terak Anutu täño man bitnäppän ärowani täk täñkuño u in udegän nämo täneñ. Apiño Anutu täño man nadänj parit ärowani nämoinik täneñyäk.

⁹ Äbekjiye orajiyetä peñawäki terak täñpäñ-nabäk täñkuñonik yäk. Uwä kadäni käronji, obañ 40 ude näkño täktäk täga yabäñpäñ-nadäk täñkuño upäñkañ ärowani täñ namiñkuñ.

¹⁰ Ude täñ namiñ yäpmän äbäñirä kokwawak nadäñpäñ yäñkut; Nadäkiniki uruñ käda pewä kwäpäñ näkño kädet iwatta bitnäk täkañ.

¹¹ ✧ Unita kokna wawäpäñ man kehäromi ñode yäñkut; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne. Sam 95:7-11

¹² Unita nadäkinik täñpani notnaye, injinta watä ket itpäñ kuñarut! In bämopjin-ken nanik kubätä bänepi täñpäñ wawäpäñ nadäkiniki pewän putärewäkañ Anutu paot-paori nämo, u mäde ut imekta!

¹³ Momi kädettä bämopjin-ken nanik äma kubä täñikñat-pewän Anutu mäde ut imek yäñpäñ injintägän täñkentäk kowata kowata täñkañ notjiye täño bänepi kañ täñkehärom tawut. Kadäni uken api paorek yän nämo nadäkamän unita apiñogän yäput peñpäñ kepma kepma kañ täñ yäpmän kut.

¹⁴ ✧ Täñpäkañ nin nadäkinik kehäromi pengän täñkumäño apiño udegän init-inik täñpeñ kuñaritna tärek-tärek kadäni kañ ahäwän. Ude täñpeñ kuñatpäñä Kristo-kät kowat kwasikorän takamän yän nadäne.

15 ✧ Anutu täño man punin käda yämäño ude;

*Äbekjiye orajiyetä bian Anutu täño man bitnäñpäñ
ärowani täk täñkuño u in udegän nämo täneñ.
Apiño Anutu täño man nadäñ parit ärowani nämoinik
täneñ yäk. Sam 95:7-8*

16 ✧ Eruk jide nadäkan? Netätä Anutu täño kotäk nadäñkuñopäñ mäde ut imiñkuñ? Ämawebe päke Mosestä Isip komeken nanik yämagutkuko ubayäñ.

17 ✧ Ba Anututä netäta kokwawak nadäñ yäpmäñ kuñirän obañ 40 ude täreñkuk? Uwä ämawebe momi täñpäñ kome jopi-ken kumbuño ubayäñ.

18 ✧ Ba Anututä man kehäromi yäñpäñ Anutu Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne yäñ yäñkuko u netäta yäñkuk? Uwä ämawebe mani nämo buramiñkuño unita yäñkuk.

19 Täñpäkan orekirit kome uken imata täga nämo äronkuñ? U nadäkinik bureni nämo täñkuño unita.

4

Anutu täño kudupi ämawebeta orekirit kubä itak

1 Eruk, Anututä nin äbä orek inikät itta yäñkehäromtañ nimiñkuko unita ñodeta umuntäkot; Inken nanik kubätä orekirit-ken u kukta Anututä kawän kunañi nämo täñpekta!

2 Nadäkan? Manbiñam Täga intä nadäk täkan u äbekjiye orajiye udegän nadäñkuñ. Nadäñkuño upäñkan bänepi-ken daiñpäñ nadäkinik nämo täñpäñ yäpmäñ kuñat täñkuño unita manbiñam u nämo täñkentäñ yämiñkuk.

✧ 3:15: Hib 3:7-8

✧ 3:16: Nam 14:1-35

✧ 3:17: 1Ko 10:10

✧ 3:18: Hib 3:11

3 ✧ Unita Anututä yänjuk;

Kokna wawäpäñ man kehäromi ñode yänjuk; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne. Sam 95:11

Upänkañ ninäwä Manbiñam Täga unita nadäkinik täk tükamän unita apiño päñku orek Anutu-kät it tükamän. Täñpäkañ orekirit uwä imaka kodaki kubä nämo. Nämo, Anututä imaka imaka päke u täñpäñ yepmañkañ orek itkuko kadäni ukengän iwoyänjuk.

4 ✧ Unita man ño nadäwut; Anutu täño man kubätä kepma 7 unita ñode yäyak; Piäni täñtäñ kuñtäñgän kepma 7 uken Anututä piä penpäñ orek itkuk.

5 ✧ Ba man yämäño unitä orekirit unitagän ñode yänjuk; Ämawebe uwä äbä orek näkkät nämoinik api itne.

6 Bureni, Isrel ämawebe Manbiñam Täga u intäjukun nadänkuño upänkañ man u nämo buramiñkuño unita orekirit-ken nämo kuñkuñ. Upänkañ kädet nämo itpipiñjuk. Nämo, ämawebe ätutä päñku orek Anutu-kät täga api itneñ.

7 Jide ude nadäkamän? Ñode; Anututä orekirit uken kukta kepma kubä iwoyänjuk. Kepma u wäpi apiño. Kadäni käronji it yäpmän kuñjirän Anututä Devit meni jinom terak kepma wäpi 'apiño' unitawä yänjuk. Miti mujip yämäño ukenjo;

Apiño in Anutu täño man nadän parit ärowani nämo täneñyäk. Sam 95:7,8

8 ✧ Eruk, man unita ñode nadäwut; Orekirit bureni Anututä iwoyänkuko uwä Kenan kome Josu-atä äbekjiye orajiye yämagutkuko u nämo. Kome uwä orekirit bureni yäwänäku Anututä kämi, Devit meni jinom terak kadäni kubä wäpi ‘apiño’ u nämo yäwän.

9 Ude unita ñode nadäkamän; Anutu täño kudupi ämawebeniyetä orek itneñta orekirit bureni kubä itak.

10 ✧ Äma kubätä päñku orek Anutu-kät irayän täko uwä iniken piä peñpäñ orek api irek, Anututä piä peñpäñ orek itkuko ude.

11 Unita ninä gwäk pimiñpäñ Anututä orekirit iwoyänkuk-ken u kañ kuna! Äbekniye oraniye täño man bitnäc kadet iwatpäñ orekirit-ken u kukta täna wanenñta!

12 ✧ Nadäkañ? Man Anututä yäk täyak uwä mäkumi nämo. Uwä irit ikek täñkañ piä kehäromi täk täyak. Uwä pärañi-inik. Pärañini uwä päip pärañi, meni kukñi kukñi wädäwani täño pärañini yärepmitak. U pärañi-inik unita gupnin bajirok yäput-däkñek täyak. Ba nin madän jukutkan yäpmän daniñpäñ bänepnin, mäjonin ba kujatnin kudup kwawakgän pek täyak. Ude täñkañ bänep nadäk-nadäknin ba nadän gäripnin käbop it täkañ u yäpmän daniñkañ kwawak niwoñärek täyak.

13 Bureni-inik! Imaka kubätä Anutu inamiken käbop täga nämo irek. Imaka Anututä täñyepmañkuko u kuduhtagän inamiken kwawakinik itkañ. Täñkañ Anututä nin kudup, irit kuñat-

✧ 4:8: Lo 31:7; Jos 22:4 ✧ 4:10: Hib 4:4 ✧ 4:12: 1Pi 1:23; Efe 6:17; Rev 1:16, 19:15; Jon 12:48

kuŋatnin tãŋo mebãrita api niwet yabãwek.

Jesu uwã nintãŋo bãmop äma intãjukun-inik

14 ✧ Ude unita nadãkiniknin nãmo pena putãrenej. Nãmo, u iŋit-inik tãŋpãŋ kuŋat tãkãna! U imata, bãmop äma intãjukun tãŋpani ärowani kubã it nimitak. U Jesu, Anutu tãŋo nanaki, kunum gãnaŋ äronkuko Anutu dubini-ken it tãyak u.

15 Bãmop ämanin Jesu u käyãpnin tãgagãmãn. Bãnep nadãk-nadãknin u kehãromi nãmo yãŋ nadãŋpãŋ butewaki bureni-inik nadãŋ nimik tãyak. U imata, ini uwã kome terak kuŋarirãn tãŋyabãk mebãri mebãri ninken ahãŋ nimik tãkaŋ udegãn ahãŋ imiŋkuŋ. Upãŋkaŋ momi kubã nãmo tãŋkuk.

16 ✧ Eruk, mebãri unita Anututa nãmo umuntãne. Nãmo, bãnepnin pidãm tawãpãŋ Anutu orakorak mãhemi u dubini-ken kuk tãkãna! Kuŋitna butewaki tãga nadãŋ nimek. Ba uken orakorakitã bãrãpinin tãga tãŋpidãm tawek.

5

1 Nadãkaŋ? Bãmop äma kudup uwã noriye bãmopi-ken nanik yãpmãŋ daniŋpãŋ yepmaŋpani. Tãŋkaŋ piãni uwã noriyeta yãŋpãŋ Anutu iŋamiken pãŋku momini ärutta ketem tãgatãga iron ude peŋ imiŋit tom dãpmãŋpãŋ ärawa ude ijiŋ imiŋit tãk tãkaŋ.

2 ✧ Tãŋpãkaŋ bãmop äma ini uwã bãnep nadãk-nadãki kehãromi nãmo unita noriye tãŋo mebãri nadãwã tãrewãpãŋ noriye nadãk-nadãki paorani ba

kädet goret täņpani unita butewaki nadäņ yämik täkaņ.

3 ✧ Täņkaņ ini uwä momi täņpani unita ärawa täņ imikimik piä noriye täņo momi äruttagän nämo täk täkaņ. Nämo, iniken momi ärutta imaka, bok täk täkaņ.

4 ✧ Täņpäkaņ bämop äma irit piä u wäp biņam ikek unita äma kubätä iniken gärip terak wäp u täga nämo yäpek. Nämoinik, Anutu täņo gera terakgän piä u yäpmäk täkaņ, Arontä yäpuko ude.

5 ✧ Täņpäkaņ Kristo imaka, wäpi biņam ikek itta bämop äma irit piä u iniken gärip terak nämo yäpuk. Nämo, Anututä ñode iwet-pewän piä u yäpuk;

Apiņo gäkä näkņo nanakna iriri näkä gäkņo nanka itat. *Sam 2:7*

6 ✧ Ba kubä pen ñode iwetkuk;

Gäk bämop äma tärek-täreki nämo api iren, bämop äma biani kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.
Sam 110:4

7 ✧ Täņpäkaņ Jesu kome terak kuņatkaņ Anututä täņkentäņ namän yäņpäņ yäņapik man yäk täņkukonik. Anutu-tägän kumäņ-kumäņ keriken nanik täga nämagurek yäņ nadäņpäņ gera konäm terak yäņapik man yäk täņkukonik. Täņkaņ iniken nadäk-nadäki mäde ut imiņpäņ Anutu täņo gärip terakgän it täņkuko unita yäņapiņirän Anututä nadäņ imik täņkukonik.

✧ 5:3: Wkp 9:7, 16:6 ✧ 5:4: Kis 28:1 ✧ 5:5: Hib 1:5 ✧ 5:6: Hib 6:20, 7:1,17 ✧ 5:7: Mat 26:39-46; Plp 2:6-8

8 Uwä Anutu täño nanaki-inik itkuko upänkañ komi butewaki terak man buramik kädet täño mebäri nadäwän täreneñ.

9 Nadäwän tärewäpäñ man buramik äma bureni-inik irirän Anututä Jesu u bämop äma intäjukun-inik itta teñkuk. Bämop äma intäjukun itkañ ämawebe mani buramik täkañ u kuduptagän täñkentäñ yämiñpäñ waki keriken nanik yämagutpäñ irit kehäromi yämik täyak.

10 ✧ Täñpäkañ Anututä Jesu uwä bämop äma intäjukun-inik itta iwoyänpäñ teñkuk, bian bämop äma kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.

Nanak bakä terak pärani ude itnetawä

11 In nadäkañ? Man ñonitäño moräki tañi täwerayän nadätat upänkañ nadäk-nadäkjin nämo nadäwä tumbäpäñ mebäri täga nämo nadäwä täreneñ.

12 ✧ In Anutu täño manbiñam kadäni käreñi nadäñ yäpmän äbätängän manbiñam unitäño mebäri uwä äma ätu täga yäwetpäñ yäwoñärenañi upänkañ täga nämo! In nämo nadäwä tumbäpäñ nanak paki ude äneñi äworeñirä äma ätutä in man pengän yäñahäwani pidämipän täwetpäñ täwoñärenañi bumik. Butewaki! Ketem bureni nänäñipän in nonoñ pen nañ itkañ!

13 Nadäkañ? Nonoñ näñpani u nanak paki yän yäwet täkañ. Äma udewanitä kädet siwoñi täño man mebäri täga nämo nadäwä täreneñ.

14 ✧ Täñ, ämawebe ekäniwä nonoñ penpäñ ketem kehäromi nak täkañ. Äma udewaniwä man bureni

uterak nadäk-nadäki yäpä-siwon tawäpäñ tññ-kehäromtan yäpmäñ kuñtängän waki ba täga unitäño mebäri yäpmäñ danik täkañ.

6

¹ Unita Kristota man pidämi intäjukun nadänkumäño u wari wari nadänetawä! U penpäñ man mebäri bureni, äma ekänitä nadänañi upäñ yäñpäñ-nadäk täkäna. Ude tññitna bänep nadäk-nadäknin api tagawek. Yäput penpäñ man ñode nadänkumäño u imata äneñi yäñpäñ-nadäk täne? Bänep sukurenpäñ kumäñ-kumäñ tñño täktäk penpäñ Anutu-tagän nadäkinik täktäk unitäño man imata pen yäñpäñ-nadäk täk täkamäñ?

² ✧ Ba man pidämi pidämi, ume ärutärut tñño man, kon yäpmäkta keritä gwäki-ken pekpek tñño man, äma kumbani-ken naniktä äneñi akukakuk tñño man ba kadäni pähapken kowata waki tärek-täreki nämo unitäño man ba man udewanigän imata pen yäñpäñ-nadäk täk täkamäñ?

³ Ude nämo, Anututä nadäñ nimiñirän man udewani yärepmitpäñ, man mebäri nitek, äma ekänitä nadänañi upäñ yäk täkäna!

⁴ Tññpäkañ ñode nadäwut; Äma kubätä nadäkiniki pewän putärek-inik tññpayäñ täko uwä jide tññitna äma udewanitä bänepi äneñi sukurewek? U täga nämo! Äma udewani uwä pengän penyänek gänañ kuñarani. U kunum gänañ nanik tñño kon yäpani. Ba Kudupi Munapiktä bänepi-ken bureni äpmonpani.

✧ 6:2: Hib 9:14

5 ✧ Tənkan pengänä bänepitä Anutu tənjo manta nadäwä täga tənpani. Ba Anutu tənjo kadäni ahäwayän täyak unitənjo kehäromi yäpmanpän kuñarani.

6 ✧ Imaka säkgämän säkgämän u yäpani upänkan nadäkiniki pewän putärenkuñ. Butewaki pähap! Äma udewanitä Anutu tənjo Nanaki päya kwakap terak änenji utpän ämawebe inamiken mäyäk imik täkan unita yämaguritna bänepi änenji täga sukurenanji nämo. Nämoinik!

7 Äma uwä kome udewani bumik. Kome iwän pengän pengän tənirän ume yäpmäk täyak ba ketem bureni piä mähemitä pugetta pewän ahäk täkan, kome udewani Anututä tənKentäk bumta tən yämik täyak.

8 ✧ Tən, kome mup waki mebäri mebäri ugän pewän ahäk täkan, kome udewani Anututä waki nadän iminirän kädap gänañ api ijin paorek.

9 Eruk notnaye, umun man ude täwetat upänkan inta nadäkinik node täyat; Inä kädet täga iwatpän Anututa binam tənirä Anututä api tämagurek.

10 ✧ Nadäkan, Anututä kudän siwonji iwatpän ämawebe yäpman danik täyak unita intä piä täga tənkuñjo unita nämo api guñ täwek. Ba in Anututa gäripi nadänpän ämawebeniye tənKentän yäminkuñotä pen tənKentän yämik täkan u tabänpän-nadätak.

11 ✧ Unita piä täga u täk täkan udegän gwäk piminpän pen kan tən yäpman ärowut yän nadäk täyat. Ude tənpanjä imaka kämi kan-ahäkta itsämäk

✧ 6:5: 1Pi 2:3 ✧ 6:6: Mat 12:31; Hib 10:26-27, 1Jo 5:16 ✧ 6:8: Stt 3:17-18 ✧ 6:10: Hib 10:32-34 ✧ 6:11: Hib 3:14

täkaŋ uwä bureni api kaŋ-ahäneŋ.

¹² Gaŋani nämo täneŋ yäŋ täwetat! Nämo inik, äma biani gwäk pimiŋpäŋ nadäkinik ikektä kuŋatkuŋo unitäŋo kädet kuroŋ iwat täkot. Äma uwä imaka u ba u Anututä yämikta yäŋkehäromtak man yäŋkuko u bureni-inik yäpuŋ.

Anutu täŋo yäŋkehäromtak man u bureni

¹³ Yäŋ-kehäromtak man Anututä Abraham iwetkuko unita nadäwut. Äma kubä Anutu irepmitpäŋ inipärik kubä nämo itak unita Anututä iniken wäpi terak yäŋkehäromtak man u iwetkuk.

¹⁴ ✧ U ŋode iwetkuk; Näk bureni-inik nadäŋ gamiŋpäŋ äbotkaye mäyap-inik api pewa ahäŋ gamineŋ yäk.

¹⁵ Anututä ude iweränkaŋ Abrahamtä kwikinik itpäŋ yäŋkehäromtak man iwetkuko unitäŋo bureni kaŋ-ahäkta itsämbuk. Itsämäŋ yäpmäŋ kuŋtäŋgän bureni u kaŋ-ahäŋkuk.

¹⁶ ✧ Täŋpäkaŋ äma kubätä yäŋkehäromtak man yäwayäŋ nadäŋpäŋ iniken wäpi terak nämo yäwek. Nämo, u äma kubä wäpi biŋam ärowani nitek u wäpi yäŋpäŋ yäwek. Ude täŋpänä ämatä ŋode nadäneŋ; Man yäyak u bureni-inik ubayäŋ. U wärämutnaŋi nämo.

¹⁷ Eruk, Anututä yäŋkehäromtak man yäŋkuko u iniken wäpi terak yäŋkuk. Täŋkaŋ iniken wäpi terak yäŋkuko uwä ämawebe man unitäŋo bureni yäpmäkta yäwanitä u bureni api ahäwek yäŋ nadäneŋta ude täŋkuk.

18 ✧ Unita ṛode nadäkamäñ; Anututä kudän udewani apiño pen udegän täk täyak. Anututä jopman kubä nämo yäk täyak unita iniken wäpi terak yänkehäromtak man yäweko uwä bureniğän ahäwek. Unita ämawebe nin Anututä watä it nimekta dubini-ken kuñkumäño uwä bänep pidäm terak imaka tägatäga u nimikta yänkuko unita itsämäñpäñ nämo gapuntak täkamäñ.

19 Bureni, imaka täga-tägata itsämäk täkamäñ u Anututä bureni-inik api nimek yän nadäk täkamäñ. Ude nadäk täkamäñ unitä nadäkiniknin täñ-kehäromtak täyak. Täñpakañ bänep nadäk-nadäknin u jopi nämo. Nämo inik, u kumañ päñku kudupi yot kunum gänañ itak unitäño tek wädäwani pähap mädeni-ken säkgämän käbop it täyak.

20 ✧ Kudupi bägup uken Jesutä ninta yänpäñ intäjukun äronkuko it nimitak. Äro itkañ bämop äma intäjukun tärek-täreki nämo it täyak, bämop äma biani kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.

7

Melkisedek u wäpi biñam ärowani nitek

1 ✧ Eruk Melkisedek uwä kome kubä wäpi Salem unitäño intäjukun äma. U Anutu Täñpämerek unitäño bämop äma kubä itkuk. Täñpakañ kadäni Abrahamtä kome ätu täño intäjukun ämakät ämik täñpäñ däpmäñ yäwat kireñkuko komeni-ken äneñi kuñirän Melkisedektä kädet miñin kañ-ahäñpäñ kon man iwetkuk.

✧ 6:18: Nam 23:19, 1Sml 15:29 ✧ 6:20: Wkp 16:2-3; Wkp 16:12,15; Hib 5:6 ✧ 7:1: Stt 14:17-20

² Ude täñirän Abrahamtä tuñum ämik täñpäñ yäpuko u äbot 10 ude yäpmäñ daniñpäñ äbot kubä Melkisedekta imiñkuk.

Wäpi Melkisedek unitäño mebäriwä Intäjukun äma kudän siwoñi-inik täñpani. Täñpäñ wäpi kubä, Salem täño intäjukun äma yäñ iwet täñkuño uwä mebäri ñode; Intäjukun äma irit säkgämän imagu-rani.

³ ✧ Täñpäkañ Melkisedek uwä miñi nani nämo, orani äbeki nämo, ahäk-ahäki nämo ba kumäk-kumäki nämo. Ude itkuko unita Anutu täño nanaki bumik yäñ iwet täkañ. U bämop äma intäjukun tärek-täreki nämo itak.

⁴ Bureni, Melkisedek uwä äma äpani nämo! Äma äpani itkuk yäwänäku oranin pähap Abrahamtä imaka tägatäga ämik täñpäñ yäpuko unitäño moräki nämo imän. Imiñkuko unita äma ärowani-inik kubä itkuk yäñ nadäwut!

⁵ ✧ Eruk, ñode nadäwut; Moses täño бага man terak ñode kudän täwani; Juda noriyetä tuñumi yäpmäñ daniñpäñ Livai täño oraniye bämop äma irit piä yäpmäk täkañ unita moräki yämineñ. Juda äma uwä noriye bureni, Abraham täño oraniye upäñkañ tuñumi moräki u yämikta yäwani.

⁶ Täñ, Melkisedek uwä Abraham täño äboriye-ken nanik nämo upäñkañ Abrahamtä tuñumi moräki imiñkuk. Imiñirän Melkisedektä Anutu täño yäñkehäromtak man iwerani Abraham u kon man iwetkuk.

⁷ Unita jide? Netätä intäjukun itak, Abraham ba Melkisedek? Äma kon man yäwanitä äma kon man yäpmäk täkañ u yärepmiñ täkañ yäñ nadäkamäñ.

⁸ Tānpākaŋ bāmop äma Livai äbotken nanik, äma täŋo tuŋum moräki yäpmäk täkaŋ uwä kumäk-kumäki nikek. Upāŋkaŋ Melkisedek, Abraham täŋo tuŋum moräki yäpani unitawä Anutu täŋo mantä ŋode yäyak; U nämoinik api paorek.

⁹ Unita ŋode täga yänaŋi bumik; Livai ba äboriye, bāmop äma irit piä täŋpāŋ noriye täŋo tuŋum moräki yäpmäk täŋkuŋo unitä iniken tuŋum täŋo moräki Melkisedekta imiŋkuŋ.

¹⁰ Ude imata yäkamāŋ? U ŋode; Melkisedektä Abraham kaŋ-ahāŋkuko uken Livai nämö itkuk. U nämö ahāwani-ken. Upāŋkaŋ u orani Abraham täŋo nägät-ken itkuko unita Livaitä Melkisedekta tuŋumi moräki imiŋkuk yāŋ täga yäne.

Jesutä bāmop äma biani yärepmitak

¹¹ Bian Isrel ämawebetä Moses täŋo бага man yäpuŋ. Täŋpāŋ бага man uterak ŋode kudän täwani; Livai täŋo äboriyetä bāmop äma irit piä api tāk täneŋ. Upāŋkaŋ, ŋo kawut! Bāmop äma unitäŋo piätä ämawebe täŋo bänepi u bureni täga yäpän täganeŋ täŋpāwä, Anutu imata bāmop äma mebäri kubä, Melkisedek bumikgän, Arontä äbotken nanik nämö, u kubätä api ahāwek yāŋ yāŋkuk?

¹² Eruk bāmop äma mebäri kubätä ahāwänä, man kädet mebäri kubä imaka, ahānaŋi.

¹³ Nadākaŋ? Man yäkamāŋ ŋo Kristota yäkamāŋ. U Livaitä äbotken nanik nämö, u äbot kubäken nanik. Täŋpāŋ iniken äbot uken nanik äma kubätä kudupi yot gānaŋ alta-ken bāmop äma irit piä kubä nämö täŋpani.

14 ✧ Ekäninin Kristo uwä orani Juda unitä äbotken nanik. Tänpäkaŋ äbot uken nanik kubätä bämop äma irit piä täkta Mosestä nämo yäŋahäŋkuk.

15 Eruk, bämop äma kodaki kubä, Melkisedek bu-mik ahätak unita ŋode kaŋpäŋ nadäkamaŋ; Unitäŋo piätä Livai täŋo äboriyetä piä täk täŋkuŋo u yärepmit moretak.

16 Tänpäkaŋ бага mantä ŋode yäwani; Bämop äma, äma kudupi kubätä täga nämo api itneŋ, äma Li-vaitä äbotken nanik-tägän api it täneŋ. Upäŋkaŋ Jesu uwä bämop äma irit piä, бага man uterak nämo yäpuk. Nämo, u iniken irit kehäromini nikek, paot-paori nämo uterak yäpuk.

17 ✧ Anutu täŋo man mujipi kubätä yäyak ude;

*Gäk bämop äma tärek-täreki nämo api iren, bämop äma biani kubä wäpi Melkisedektä itkuko ude.
Sam 110:4*

18 Man unitä ŋode niwoŋäretak; Man kädet biani u jopi, kehäromi nikek nämotä täga nämo täŋkentäŋ nimeko unita Anututä u awähutkuk.

19 ✧ Moses täŋo бага man u äma täŋo bänepi bu-reni täga nämo yäpän täganeŋo unita Anututä kädet kodaki tägagämän-inik kubä pewän ahäŋ niminŋkuk. Kädet uterak nin Anutu dubini-ken kuk täkamäŋ.

20 Tänpäkaŋ Anututä Jesu bämop äma intäjukun itta iwoyäŋkuko uwä jop nämo iwoyäŋkuk. Nämo, u iniken wäpi terak yäŋkehärom tänpäŋ iwoyäŋkuk. Juda täŋo bämop äma biani bämop äma irit piä täkta wäp yäpuŋo uwä yäŋkehäromtak man ude-wani terak nämo yäpani.

✧ 7:14: Stt 49:10; Ais 11:1; Mat 2:6; Rev 5:5

✧ 7:17: Hib 5:6

✧ 7:19: Hib 9:9

21 ✧ U jop yäpuŋo upänkaŋ Anututä ini yänkehärom taŋpäŋ Jesu bämop äma irit piä täkta iwoyänkuk. Unita Anututä ŋode yänkuk;

Ekänitä ŋode yänkehärom taŋkuko u nämoinik api pewek; Gäk bämop äma pen api it yäpmäŋ ärowen. **Sam 110:4**

22 ✧ Täŋpäkaŋ Jesu u Anutu täŋo yänkehäromtak man terak bämop äma irit piä yäpuko unita ŋode nadäkamaŋ; Jesu täŋo piä terak Anututä ämawebeŋ-kät topmäk-topmäk kodaki täŋkuko uwä tägagämän, kehäromi-inik. U topmäk-topmäk biani u irepmit moretak.

23 Ba kubä ŋode; Bämop äma biani uwä paot-paori nitek unita jide täŋpäŋ piäni pen täŋ yäpmäŋ kuneŋ? U täga nämo unita bämop äma biani paorirä kodaki ahäk täŋkuŋ.

24 Upänkaŋ Jesu uwä paot-paori nämo, u bämop äma irit piä pen api täŋ yäpmäŋ ärowek. Äma kubätä komeni täga nämo api yäpek.

25 ✧ Unita ämawebe Jesu u wäpi terak Anutu dubini-ken kuk täkaŋ uwä waki kerik-ken nanik yämagutta kehäromi nitek itkukonitä pen api it yäpmäŋ kwek. U imata, paot-paori nämo itkaŋ ämawebe täŋkentäŋ yämikta Anutu-ken yäŋapik täyak.

26 ✧ Unita bämop äma Jesu uwä momi äma nin täŋo käyäpnin bureni-inik. Täŋkaŋ udewani kubä nämo itak. U kädet Anututä gäripi nadäk täyak ugän iwat täyak. Uken momi kubä nämo itak. U

✧ 7:21: Hib 5:6 ✧ 7:22: Hib 8:6, 12:24 ✧ 7:25: Rom 8:34

✧ 7:26: Hib 3:1

Anutu inʒamiken siwoŋi-inik itak. Ba momi ämakät awähutpäŋ nämo, inipärik kubä it täyak. Uwä Anututä imagut päro kunum gänaŋ tewani. Mebäri unita Jesu uwä momi äma täŋo täŋkentäk bureni ude itak.

²⁷ ✧ U bämop äma ätu bumik nämo. Bämop äma biani uwä Anutu-ken ärawa kepma kepma täk täŋkuŋonik. Iniken momita intäjukun täŋpäŋä äneŋi ämawebe täŋo momita täk täŋkuŋ. Upäŋkaŋ Jesu uwä ude nämo täŋkuk. U kämita nıkek kadäni kubägän täŋkuko ubayäŋ. Ärawa ude iniken gupi iniŋ kireŋkuk.

²⁸ ✧ Täŋpäkaŋ Moses täŋo бага man terak komen äma kehäromini nıkek nämotä bämop äma irit piä täkta iwoyäk täkaŋ. Upäŋkaŋ, mäden Anututä iniken wäpi terak yäŋkehäromtak man yäŋpäŋ Nanaki bureni tägagämän-inik tärek-täreki nämo itta tewani u bämop äma intäjukun bureni iwoyäŋkuk.

8

Jesu uwä topmäk-topmäk kodaki täŋo bämop äma

¹ ✧ Eruk, man yäkamäŋ ŋonitäŋo mebäriwä ŋode; Bämop äma intäjukun täŋpani udewani bureni-inik it nimitak. U Anutu, intäjukun äma ärowani kunum gänaŋ itak u kerı bure käda kehäromi nıkek maŋirit täyak.

² U kudupi yot bureni, kunum gänaŋ itkaŋ uken bämop äma irit piä täk täyak. Kudupi yot bureni u Ekänitä ini täŋkuk, äma keritä täŋpani nämo.

✧ **7:27:** Hib 5:3 ✧ **7:28:** Hib 5:1-2 ✧ **8:1:** Hib 1:3, 3:1; Hib 10:12, 12:2

³ Tänpäkaŋ bämop äma kudup uwä Anututa ketem tägatäga iron ude peŋ imikta ba tom däpmanpän ärawa ude ijin imikta iwoyäwani. Unita bämop ämanin Jesutä udegän iron kubä Anututa imikta yäwani.

⁴ Tänpäkaŋ bämop ämanin bureni uwä kome terak irän yäwänä bämop äma ude täga nämo itek. Imata, kome terak bämop äma uku itkaŋ unitä Moses täno бага man iwatpän Anututa iron mebäri mebäri ijin imik täkaŋ unita.

⁵ ✧ Tänpän bämop äma irit piä kome terak no täk täkaŋ uwä imaka bureni kunum gänaŋ itak unitäno wäranigän täk täkaŋ. Mebäri unita Mosestä iniŋoret yottaba tänpayän yänjirän Anututä jukuman noŋode iwetkuk; Ket nadäwi tärewäkaŋ wärani pom terak gäwoŋärero udegän kaŋ tä yän iwetkuk.

⁶ ✧ Tänpäkaŋ Jesutä bämop äma irit piä yäpuko unitä bämop äma irit piä äma ätutä kome terak täk täkaŋ u yärepmit moretak. U udegän, Jesutä Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahänkuŋo u tägagämän-inik, topmäk-topmäk biani uwä irepmit moretak. U imata, imaka tägatäga topmäk-topmäk kodaki uterak ahäкта yänkehärom täwani u tägagämän-inik, biani täno u yärepmit moretak.

Topmäk-topmäk kodakitä biani irepmitak

⁷ Eruk noŋita nadäwut; Topmäk-topmäk biani intäjukun ahänkuko u kehäromi nitek yäwänäku imata topmäk-topmäk kodaki pewän ahäwän?

✧ **8:5:** Kol 2:17; Hib 9:23; Kis 25:40 ✧ **8:6:** Hib 7:22, 9:15

8 Upänkaŋ topmäk-topmäk biani terak kudän täga nämo ahänjuk. Unita Anututä ämawebenyeta nadäwän täga nämo tänpäpän ŋode yänahänjuk;

Kadäni kubä iwoyänkut. Kadäni uken ämawebe Isrel äbotken nanik ba Juda äbotken nanik ukät topmäk-topmäk kodaki api pewa ahäneŋ yäk.

9 Tänpäkaŋ topmäk-topmäk pewa ahänayän täkaŋ uwä biani ude nämo. Biani uwä äbekiye oraniye Isip komeken nanik kerigän yepmänjipän yämagut yäpmän äburo ugän täŋkut yäk.

Ude täŋkuro upänkaŋ topmäk-topmäk unitäŋo man käderi u nämo iwatkuŋ. Ude täŋkuŋo unita mäde ut yämiŋkut yäk. Näk Ekänitä ŋode yäyat!

10 ✧Eruk, kämi Isrel ämawebe-kät topmäk-topmäk ŋode api täŋpet; Man kädetna siwoŋi u nadäk-nadäki-ken peŋ yämiŋpän bänepi-ken kehäromigän api kudän täwet yäk.

Ude täŋkaŋ näk Anutuni ude irira u ämawebenaye api itneŋ.

11 Tänpäkaŋ ämawebe kuduptagän, äpani ärowanitä Ekäni näkŋo mebärina api nadäwä täreneŋo unita äma kubätä noriye äwänjiye ŋode nämo api yäwetpän yäwoŋärewek; Ekäni täŋo mebärinita nadäwut.

12 ✧Tänpäkaŋ ämawebe unitäŋo wakini peŋ moreŋpän mominita guŋ takinik api täŋpet yäk. *Jer 31:31-34*

13 Anututä man ŋode terak topmäk-topmäk kodakita yänkuko unita kwawak ŋode yänahänjuk;

Topmäk-topmäk intäjukun ahänjkuko u biani täyak. Unita imaka biani, kehäromini paorani, u jiraŋta biŋam täkaŋ.

9

Anutu iniŋ oretoret kädet biani

¹ ✧ Täŋpäkaŋ topmäk-topmäk biani intäjukun ahänjkuko u Anutu iniŋ oretta man kädet nikek. Ba ämawebe topmäk-topmäk biani uterak itkuŋo u Anutu iniŋ oretta yottaba äma keritä täŋpani kubä gänaŋ ärok täŋkuŋonik.

² ✧ Yottaba u gänaŋ täŋkireki yarä. Kubäwä wäpi Bägup Kudupi yän yäwani. Bägup u gänaŋ topän kəroni u, ba bukä, kərəga Anututa biŋam yäwani nikek unitä itkuŋ.

³ ✧ Eruk, u mädeni käda tek taŋi kubä wädänjkuk. Täŋpäkaŋ tek u mädeni kädawä bägup kubä wäpi Bägup Kudupitä Kudupi-inik yän iwerani.

⁴ ✧ Bägup u gänaŋä alta golpäŋ täŋpani kubä itkuk. Uterak gupe kəbäŋi säkgämän-inik upäŋ ijik täŋkuŋonik. Täŋkaŋ topmäk-topmäk täŋo kudupi gäpe u imaka, itkuk. Gäpe u gol pidämipäŋ, gänaŋ umu ba punin u kudup gatäŋ äyänurani. Gäpe u gänaŋ kəbot täpuri golpäŋ täŋpani, Juda äma täŋo ketem biani wäpi mana u nikek itkuk. Ba Aron täŋo ähottaba, kəruk tädotkuko u imaka, gäpe u gänaŋ itkuk. Täŋkaŋ mobä pipiyäwani yarä, бага man 10 ude kudän täwani u imaka, gäpe u gänaŋ itkumän.

✧ **9:1:** Kis 26:1-30 ✧ **9:2:** Kis 25:23-40 ✧ **9:3:** Kis 26:31-33

✧ **9:4:** Kis 16:33; Kis 25:10-16; Kis 30:1-6; Nam 17:8-11; Lo 10:3-5

5 ✧ Tānpākaŋ gāpe unitāŋo gwāpāni wāpi momi pekpek tāŋo bāgup yāŋ yāwani. Tāŋkaŋ u punin terak imaka aŋero bumik wāpi Serubim unitāŋo wārani yarātā itkumān. Itkaŋ piritā gāpe unita āyuŋ tāŋkumān. Serubim yarā uwā Anutu penyāŋeki pāhap unitāŋo wārani tāŋkumān. Tāŋkaŋ imaka u ba unita yāyat ŋo puningān yāyat. Unitāŋo mebāri-inik yāŋahānaŋipāŋ man ātu tāwerayāŋ nadātāt.

6 ✧ Eruk, eŋi unitāŋo tuŋum u tawaŋ ude irirā bāmop āmatā piāni tākta kepma kepma bāgup intājukun wāpi Bāgup Kudupi uken ārok tāŋkuŋonik.

7 ✧ U tāŋkireki kubā yot bāmopi-ken itkuko wāpi Bāgup Kudupitā Kudupi-inik, u gānaŋ tāga āronaŋi nāmo. Nāmoinik, bāmop āma intājukun tāŋpani unitāgān Bāgup Kudupitā Kudupi-inik u gānaŋ ārok tāŋkukonik. Upāŋkaŋ kadāni kadāni nāmo ārok tāŋkukonik. Nāmo, u obaŋ kubā gānaŋ kadāni kubāgān ārok tāŋkukonik. Tāŋkaŋ ketāŋ nāmo ārok tāŋkukonik. Nāmo, bulimakau tāŋo nāgāt yāpmāŋkaŋ ārok tāŋkukonik. Nāgāt u iniken momi ba āmawebe tāŋo momi nāmo nadāŋkaŋ tāŋpani u dāpmāŋ tārekta Anututa piŋ imik tāŋkukonik.

8 ✧ Eruk, kādet unita jide yānayāŋ? Munapiktā imaka u ba u niwoŋāreŋkaŋ ŋode niwetpāŋ niwoŋārek tāyak; Topmāk-topmāk biani terak āmawebe jopitā Bāgup Kudupitā Kudupi-inik u gānaŋ tāga āronaŋi nāmo. Yot biani u ba unitāŋo tāktāki irirān Bāgup Kudupitā Kudupi-inik u gānaŋ ārokta kādet kubā nāmo tumbuk.

✧ 9:5: Kis 25:18-22 ✧ 9:6: Nam 18:2-6 ✧ 9:7: Kis 16:2-34

✧ 9:8: Hib 10:19

9 ✧ Uwä wärani ude apiņo kwawak ɲode niwonärek täyak; Anututa iron peņ imik, ba tom ijin imikimiktä ämawebe Anutu iniņoret täkaņ unitäņo momi täņo nadäwätäk u täga nämo ärutpak täwek. Nämoinik.

10 ✧ Imaka udewani uwä puningän, gup kädagän täņo бага. U ketem ume nakta бага man ba ume ärut-ärutta бага man. Imaka udewani it yäpmäņ kuņirän kädet kodakitä ahäwänä pewä paotta yäwani.

Jesu täņo nägäritä piä täņkuko unita man

11 ✧ Täņpäkaņ imaka imaka kodaki tägagämän ahäņkuņo itkaņ unitäņo bämop äma intäjukun itta Kristo äbuk. Äbäņpäņ yot ini ämawebe täņkentäņ yämikta äroņkuko uwä Juda täņo kudupi yot u irepmitak. U kudupi-inik, äma keritä nämo täņpani, kome ɲonitäņo nämo.

12 Ba Bägup Kudupitä Kudupi-inik u kadäni kubägän-inik, kämita nitek äroņkuk. Täņkaņ Juda täņo bämop ämatä ärawa täkta bulimakau ba meme täņo nägät yäpmäņkaņ ärok täņkuņo ude nämo äroņkuk. Nämoinik, Anututa ärawa täņ imikta yäpmäņ äroņkuko uwä iniken nägät. U yäpmäņ äro mominin kudup däpmäņ täreņ nimiņ moreņpäņ inita biņam tärek-täreki nämo itta nimagutkuk.

13 ✧ Täņpäkaņ bianä ämawebetä бага täpuri täpuri irepmitpäņä, uwä Anutu iņamiken gupnin tänawakaņ yäņ nadäk täņkuņonik. Ude täņirä bämop ämatä meme ba bulimakau täņo nägäri

✧ 9:9: Hib 10:1-2 ✧ 9:10: Wkp 11:2,25; Wkp 15:18; Nam 19:11-13

✧ 9:11: Hib 3:1, 10:1 ✧ 9:13: Wkp 16:3,14-16; Hib 10:4; Nam 19:9,17-19

gwetpäj ämawebe terak kwarut yäbat täjkuŋonik. Ba bulimakau nanaki däpmänpäj ijinpewä kädäkut äworewäkaŋ yäpmanpäŋ ämawebe terak ureŋ yäbat täjkuŋonik. Ude täjirä ämawebe u Anutu inamiken äneŋi gupi kuräki it täjkuŋonik.

14 ✧ Eruk tom täjo nägät u kehäromi udewani nikek tänpäwä Kristo täjo nägätta jide yäne? Nägät Kristotä piwän kuŋkuŋo u bulimakau täjo nägät irepmitpäŋ täjkentäk pähap täga nämo täj nimek? Bureni-inik, u täjkentäj nimikinik täjpek. Munapik tärek-täreki nämo uterak iniken gupi Anututa ärawa säkgämän-inik kubä ude inin kireŋkuk. Ude täjkuko unita nägäritä nin punin gupningän nämo ärut nimik täyak. Nämoinik, u mominin ärutinik tänpänpäj Anutu inamiken bänepnin kuräki-inik it täkamäj. Ude täjirän imaka jopi Anutu bänepi täjbätak täkta täk täkamäjo u peŋpäŋ Anutu paot-paori nämo u bureniŋän oraŋ iminpäŋ täga kuŋatne.

15 ✧ Unita ŋode yäna; Kristo uwä Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahäŋkuk. Ude täjkuko unita ämawebe Anututä yänpabä yepmanpani unitä iron tägagämän tärek-täreki nämo u täga api yäpneŋ, imaka kämi yäpmäkta Anututä yänkehäromtak man yänkuko u. U mebäri ŋodeta täga api yäpneŋ; Ämawebe topmäk-topmäk biani terak itkaŋ momi täjkuŋo unitäjo kowata däpmäj tärekta Kristo kumbuk.

16 Eruk, yänkehäromtak man täjo mebärita yäna. Äma kubätä näk kumäjira näkŋo tuŋum mät yäpen

✧ 9:14: 1Pi 1:18-19, 1Jo 1:7; Hib 6:1 ✧ 9:15: 1Ti 2:5; Hib 8:6

yāṅ gāwerekopāṅ äma u nämo kumāṅjirān tuṅumi tāga nämo yāpen.

17 Äma uwä kodak irirān yāṅkehāromtak mani tāṅo bureni nämo ahāwek. Kumbānkaṅ uyaku bureni ahāwek.

18 Eruk, mebäri unita topmāk-topmāk biani uwä jop nämo pewän ahāṅkuk. Nämo, Mosestä tom kubä utpewän kumbānpāṅ nägäri piwän kuṅjirān bureni ahāṅkuk.

19 ✧ Unitāṅo käderi uwä ṅode; Pengān Mosestä ämawebe jukuman kuduptagän бага terak itkuṅo u yāṅhāṅpāṅ yāwet moreṅkuk. Ude tāṅpāṅä bulimakau nanaki dāpmāṅpāṅ nägäri yāpmāṅkaṅ umekät awāhutkuk. Ude tāṅkaṅ sipsip pujiṅi gāmāni ba tokän kubä wāpi hisop u yāpmāṅpāṅ nägät umekät awāhutkuko u gānaṅ pewän äpmonṅpāpāṅ nägät u бага man tāṅo buk ba ämawebe terak kwarut yābatkuk.

20 ✧ Ude tāṅpāṅ ṅode yāṅkuk; Nägät ṅowä topmāk-topmāk Anututä intä iwatta peṅ tāwetkuko u tāṅkehārom tāyak yäk.

21 ✧ Ude yāṅpāṅä Mosestä nägät u kudupi yotaba, ba unitāṅo tuṅum päke uterak imaka, kwarut yābatkuk.

22 ✧ Bureni, Moses tāṅo man kädet terak ṅode pätak; Imaka kuduptagän bumik nägät terakgän kudupi ahāwani. Ba nägät nämo piwä kuneṅo uwä äma tāṅo momi nämoinik paotneṅ.

Kristo uwä kadäni kubägän kumbuko uba

23 ✧ Unita ṅode kaṅpāṅ nadākamāṅ; Imaka bu-

✧ 9:19: Kis 24:3,6-8; Wkp 14:4,6 ✧ 9:20: Kis 24:8 ✧ 9:21: Wkp 8:15,19 ✧ 9:22: Wkp 17:11; Efe 1:7 ✧ 9:23: Hib 8:5, 10:1

reni kunum gānaŋ itkaŋ unitāŋo wārani kome terak ŋo itkuŋo uwā kudupi jop nāmo ahāwani. Nāmo, nāgāt terakgān kudupi ahāwani. Upāŋkaŋ imaka bureni kunum gānaŋ itkaŋ uwā tom tāŋo nāgāt terak kudupi tāga nāmo ahāneŋ. Nāmoinik, imaka kehāromi-inik kubā terak uyaku kudupi ahāneŋ.

24 ✧ Unita ŋode nadāwut; Kristo Bāgup Kudupitā Kudupi-inik, bureni tāŋo wārani, āma keritā tāŋpani uken nāmo āronkuk. Nāmo, uwā ini kunum gānaŋgān āronkuk. Āronkuko Anutu inamiken nin gārak itak.

25 Tāŋpākaŋ bāmop āma kome terak naniktā tāk tāŋkuŋo u Kristotā udegān nāmo tāŋkuk. Bāmop āma uwā obaŋi obaŋi ārawa tākta tom tāŋo nāgāri yāpmāŋkaŋ Bāgup Kudupitā Kudupi-inik-ken ārok tāŋkukonik. Upāŋkaŋ Kristotāwā ude nāmo tāŋkuk. U gupi ārawa ude kadāni kadāni nāmo iniŋ kireŋkuk.

26 Nāmoinik, ude tāŋkuk yāwānāku kadāni kadāni kunum kenta kome pewān ahāŋkuŋ-kentā apiŋo komi nadāŋ yāpmāŋ ābāk tāyek. Upāŋkaŋ nāmoinik! Kadāni tārek-tārek ŋoken kome terak ahāŋpāŋ momi peŋ morekta iniken gupi ārawa ude kadāni kubāgān, kāmita nitek iniŋ kireŋkuk.

27 ✧ Tāŋpākaŋ āmawebe kuduptagān kadāni kubāgān kumākta yāwani. Kumāŋpāŋā tāktāki yāpmāŋ danik-danik kābeyā-ken api āroneŋ.

28 U udegān Kristotā āmawebe māyap tāŋo momi dāpmāŋ tārekta kadāni kubāgān ārawa ude gupi iniŋ kireŋkuk. Tāŋpākaŋ āneŋi api ābek. Momi dāpmāŋ

täreakta nämo, ämawebe unitä äbäkta dapun käron
täj itkañ u yämagutta api äbek.

10

Ärawa bianitä momi täga nämo ärut morewek

¹ ☆ Moses täño бага mantä imaka tägatäga
Kristotä täj nimikta yäwani u kwawak nämo,
wäranigän niwoñärenkuk. Baga man u iwatpäñ
momi däpmäñ täreakta Anutu-ken ärawa pen
obañi obañi täk täñpani. Täñpäñ ärawa udewanitä
ämawebe Anutu iniñ oretta dubini-ken kuk täkañ u
iñamiken momini nämo, täga nämo yepmañpek.

² Nämo inik! Kädet udewani täga yäwänäku kadäni
kubägän täñpani unita pewäm. Ba u täga yäwänäku
ämawebe kädet biani iwatpäñ Anutu iniñ orerani
uwä bänepi kuräki-inik itpäñ mominita nadawätäk
pen nämo täk täñpäm.

³⁻⁴ ☆ Upäñkañ nämo! Bulimäkau ba meme täño
nägäritä momi täga däpmäñ tärenañi nämo unita
Anutu-ken ärawa obañi obañi täk täkañ uwä kadäni
kadäni ñode yäwoñärek täyak; Nin momi täñpani.

⁵ Mebäri unita Kristotä kome terak äpäñpäñ
Anutu ñode iwetkuk;

*Gäk momita iron peñ gamik-gamik ba tom
däpmäñpäñ ijiñ gamik-gamik unita nämo
nadäk täyan.*

Nämo, gäk gupna namiñpäñ naniñ kireñkun.

⁶ *Bureni-inik, momini ärutta iron peñ gamiñirä, ba
tom däpmäñpäñ ijiñ gamiñirä yabäwi gäripi
nämo täk täkañ yäk.*

7 Ude yänpän ñode yäkgän täñkut; Nabä! Nähä gäñjo gäripka iwatta äbätat ño. Man kudän täwani biani uterak näka yäñahäwani udegän täyat ño yäk.
Sam 40:6-8

8 Eruk, man Kristotä yäñkuko unita nadäwut. Pengänä ärawa täktäk kädet Moses täño бага man terak pärani unita ñode yäñkuk; Gäk momita iron peñ gamik-gamik ba tom däpmänpän ijin gamik-gamik unita nämo nadäk täyan ba kawı gäripi nämo täk täkañ yäñ yäñkuk.

9 Tänpän u punin terak man ñode yäkgän täñkuk; Nabä! Näkä gäñjo gäripka iwatta äbätat ño yäñ yäñkuk. Eruk, man ude yäñkuko unitä ñode niwoñäretak; Momi ärutta Anututä ärawa täktäk kädet biani u awähutpäñ komenita momi ärutärut kädet kodaki kubä pewän ahäñkuk.

10 ✧ Unita ñode nadäwut; Jesu Kristotä Anutu täño gärip iwatpäñ ärawa ude, kämita nıkek, kadäni kubägän inıken gupi inıñ kireñkuko uterak mominin paorirä Anutu inıamıken kudupi-inik itkamäñ.

11 ✧ Tänpäkañ äneñi ñode täwera nadäwut; Juda täño bämop ämatä kepma kepma momita yänpän alta-ken käron wädäñ itkañ ärawa täktäk piä bian täñpani udegän wari wari täk täkañ. Upäñkañ waki, ärawa unitä ämawebe täño momi täñpewän nämoinik paot täkañ.

12 Täñ, Kristowä kadäni kubägän, kämita nıkek gupi inıñ kireñpäñ kumbuk. Täñkañ piä u tänpa tärekañ yäñ nadänpän Anutu kerı bure kada äro

mañitkuk.

13 ✧ Mañitkañä Anututä iwaniye gämori-ken yepmañpekta itsämäj itak.

14 Burenitä bureni-inik, ärawa kubägän täñkuko unitä ämawebeniye Anutu iñamiken momini nämo, yepmañkuk. Täñkañ ämawebe u kudupi itneñta irit kuñat-kuñariken yäpä-siwonñtak piä täñ itak.

15 Kudupi Munapiktä mebäri u kwawak yäñahäñpäñ niwetkuk. Pengänä ñode niwetkuk;

16 ✧ Ekänitä ñode yäyak; Eruk, kämi Isrel ämawebe-kät topmäk-topmäk ñode api täñpet;

Man kädetna siwoñi u nadäk-nadäki-ken peñ yämiñpäñ bänepi-ken kehäromigän api kudän täwet.

17 ✧ Ude yäñpäñ äneñi kubä pen ñode yäkgän täñkuk; Täñpäkañ wakini peñ moreñpäñ mominita guñ takinik api täñpet yäk. *Jer 31:33,34*

18 U kawut! Momi peñ morewani unita momita yäñpäñ ärawa äneñi kubä tänañi nämo. Nämoinik!

Anutu dubini-ken kuk tākāna!

19 ✧ Notnaye, mebäri unita nin bätakigän täñpäñ Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken täga ärok täne. U nämo yäjiwärani. Nämoinik, Jesu täño nägäritä mominin ärut moreñpäñ kädet täwit nimiñkuk.

20 ✧ Bianä kädet u itpipiñkuk. Juda täño bämop äma intäjukun unitägän tek wädawani pähap yäpmäj kewenpäñ Bägup Kudupitä Kudupi-inik-ken täga ärok täñkuñ. Upäñkañ Jesu ini gupitä бага, kädet täñpipiñkuko u yäpmäj kewen nimiñjirän

✧ **10:13:** Hib 1:3; Sam 110:1 ✧ **10:16:** Hib 8:10 ✧ **10:17:** Hib 8:12 ✧ **10:19:** Hib 4:16 ✧ **10:20:** Mat 27:51; Hib 9:8

kädet kodaki, irit ikek kubä tumbuk. Kädet uterak nin kudup Anutu-ken täga ärok täne.

21 Nadäkañ? Apiño bämop äma ärowani kubätä Anutu täño äboriye ninta intäjukun it nimitak.

22 ☆ Unita bänep nadäk-nadäk siwoñi nikek täñkañ nadäkiniknin täñ-täpänewani nikektä Anutu dubini-ken kuk takäna! Ninä gupnin ume säkgämänpäñ ärut morewani ba mominin täño mäyäk ärut tänpä kwani unita täga kune!

23 ☆ Tänpäkañ Jesutä api nimagurek yäñ nadäkinik tänpäñ yäñahäk takamäñ u injit-inik tänpen kuñat takäna! U imata, Anututä ude api täñ tamet yäñ yäñkehärom täñkuko u bureni-inik api täñpek.

24 Täñkañ äbot täñpani notniye kowat nadäñ imän täñkañ iron kädet ba piä tägatäga mebäri mebäri täna yänpäñ bänepnin kowata kowata täñpidäm tak takäna.

25 ☆ Täñkañ notniye ätutä Anutu iniñoret käbeyäta gaña tänpäñ nämo ärok täkañ u nin udegän tänetawä! Nämo, Ekäni täño kadäni pähap keräp täyak u kañpäñ nadäk takamäñ unita käbeyä tänpäñ kädet siwoñi iwatta bänepnin kowata kowata täñpidäm tak takäna!

26 ☆ Unita ket ñode nadäwut; Ninä Kristo täño man bureni nadäna tumbäkañ gwäk pimiñpäñ momi kädet iwatnero uwä jide tänpäñ kowata api irepmitne? Nämo, momi u ärutta ärawa täktäk kädet kubä nämo pätak.

27 ☆ In äma udewani uwä bumta umuntäkot! Kowata wakikät kädäp komi pähap, äma Anutu

☆ 10:22: Wkp 8:30; Ese 36:25; Efe 5:26 ☆ 10:23: Hib 4:14

☆ 10:25: Hib 3:13 ☆ 10:26: Hib 6:4-8 ☆ 10:27: Ais 26:11

mäde ut imanita biñam u inta itsämängtak.

28 ✧ Kädet bianita nadäwut; Äma kubätä Moses täño бага man iwatta bitnäñirän äma yarä ba yaräkubätä momini yänahäneño uwä äma udewani nämo yabän koreneñ, kumän-kumän däpneñ.

29 ✧ Unita äma kubätä Anutu täño nanaki nämo orañ imiñpäñ jirañ ude yeñ gatäwani udewanita jide yäne? Äma udewanitä nägät momini ärut-paktañ yämiñkuko unita nadäwä äpani täñpakañ iron täñ yämani Munapik u yänärok ude iwet täkañ. Butewaki, jide täñpäñ äma udewanitä kowata wakiinik kubä api irepmitneñ? Nämotä nämoinik.

30 ✧ Anututä ñode yänkuko unitäño mebäri nadäkamän; Kowata näkña api yämet yäk. Ba äneñi kubä pen ñode yäkgän täñkuk; Ekänitä ini ämawebeniye täño täktäki terak api yäpmän daniwek.

31 Bureni-inik, kowata waki yäpmäkta Anutu paot-paori nämo unitäño keri-ken äroweno uwä imaka umuri pähap kubä.

Nadäkinikjin täñkehärom täñpäñ itkot

32 Eruk notnaye, bian penyäñektä pengän ahän tamiñkuko kadäni unita juku piwut. Kadäni uken bäräpi mebäri mebäri intä terak äronkuño upänkañ gwäk pimiñpäñ nadäkinikjin nämo pewä putärenkuñ.

33 ✧ Kadäni kubäkubä in ämawebetä tabän mägayäwut yänpäñ inamiken tepmañpäñ man waki täwerit komi tamiñit täk täñkuñonik. Ba notjiye

✧ **10:28:** Lo 17:6, 19:15 ✧ **10:29:** Kis 24:8; Hib 13:20 ✧ **10:30:** Rom 12:19; Lo 32:36; Sam 135:14 ✧ **10:33:** 1Ko 4:9

ätu komi udegän yämik täñkuŋo u bok kaŋ nimut yänpäŋ pidämtak täñkuŋ.

34 ✧ Täñkaŋ notjiye ätu komi eñiken yepmañkuŋo u in butewaki nadäŋ yämiŋpäŋ täñkentäŋ yämiŋkuŋ. Täñpäkaŋ äma ätutä inta nadäwä jiraŋ ude täñpäpäŋ tuŋumjin kudup täyomägarirä bäräpi u oretoret terak kotaŋkuŋ. U imata, imaka säkgämän, paotpaot nitek nämotä it nimikaŋ yäŋ nadäŋkuŋo unita.

35 Unita notnaye, kadäni uken nadäkinik kehäromi täñpäŋ bätakigän it täñkuŋo ude, apiŋo udegän it täkot. Ude tänayäŋ täŋo uwä gwäki pähap api yäpneŋ.

36 ✧ Täñkaŋ kehärom taŋpäŋ itneŋ. Ude täñpäŋä Anutu täŋo gärip u täga api iwatneŋ ba imaka u ba u tamikta yäñkehärom taŋkuko u täga api yäpneŋ.

37 Unita Anututä ŋode yäyak;

Kadäni keräpi itkaŋ äma äneŋi äbäкта yäwanitä api äbek. U itkaŋ nämo api äbek.

38 ✧ Täñpäkaŋ näkŋo siwoŋi ämawebenayetä nadäkinik täñpäŋ kodakgän api itneŋ.

Täŋ, ämawebe u kubätä nadäkiniki pewän putärewäwä unita nadäwa täga nämo api täneŋ yäk. *Hab 2:3-4*

39 Upäŋkaŋ ninä nadäkinik kädet u mäde ut imiŋpäŋ paot-paotta biŋam täñpani nämo. Nämoinik, ninä nadäkinik ikek kuŋatpäŋ irit kehäromita biŋam täñpani.

✧ **10:34:** Mat 6:20; Mat 19:21,29 ✧ **10:36:** Luk 21:19; Hib 6:12

✧ **10:38:** Rom 1:17; Gal 3:11

11

Nadäkinik ikek kuḡat-kuḡat täḡo mebäri

¹ ✧ Nadäkinik ikek kuḡat-kuḡat täḡo mebäri ḡode; Imaka dapunintä nämo yabäk täkamäḡ unita U bureni-inik itkaḡ yäḡ nadäk täkamäḡ. Ba imaka imaka kämi yäpmäkta Anututä peḡ nimiḡkuko u bureni-inik api yäpne yäḡ nadäk täkamäḡ.

² Ämawebe bianitä nadäkinik udewani nitek kuḡarirä Anututä yabäḡpäḡ-nadäwän täga täḡkuḡ.

³ ✧ Ba ninäwä nadäkinik täḡpäḡ ḡode uwä bureni yäḡ nadäk täkamäḡ; Anututä man yäḡirän kunum kenta kome ahäḡkumän. Täḡpäḡ imaka imaka yabäk täkamäḡ u Anututä imaka nämo yabäwani upäḡ täḡpewän ahäḡkuḡ.

⁴ ✧ Täḡpäkaḡ äma biani kubä wäpi Abel unitä nadäkinik täḡpäḡ Anututa ärawa tägagämän kubä täḡirän Anututä kawän tägaḡkuk. Noripaki Kentä täḡkuko u irepmitpäḡ täḡkuk. Täḡpäḡ nadäḡ imikinik täḡkuko unita Anututä Abel, Gäk äma siwoḡi yäḡ iwetkuk. Täḡpäkaḡ Abel kumbuko upäḡkaḡ nadäkiniki terak man pen yäḡ itak.

⁵ ✧ E, äma biani kubä wäpi Enok unitä Anututa nadäḡ imikinik täḡkuko unita kome ḡo terak nämo kumbuk. Nämo, Anututä komegup ikek wädäḡ yäpmäḡ äroḡkuko unita noriyetä Enokta wäyäkḡewä waḡkuḡ. Täḡkaḡ äma unita Anutu täḡo mantä ḡode yäḡkuk; U kome terak kuḡatkuk-ken uken Anututä Enok kaḡpäḡ gäripi nadäk täḡkukonik.

✧ **11:1:** Rom 4:18, 2Ko 5:7 ✧ **11:3:** Stt 1:1; Sam 33:6, 2Pi 3:5

✧ **11:4:** Stt 4:3-10 ✧ **11:5:** Stt 5:24

⁶ Bureni-inik, äma nadäkiniki nämotä jide täjirän Anututä u kawän tægawek? Nämoinik, äma kubätä Anutu dubini-ken kwayän nadänpäjä nadäkinik ñode täjpek; Anutu u bureni itak. Ba ñode imaka nadäkinik täjpek; Äma bänepitä Anutu täño mebärini ket nadänayän yän nadäk täkañ u Anututä kowata täga api yämek.

⁷ ✧ Ba kubä ñode; Äma biani kubä wäpi Noa unitä Anututa nadän imikinik täjpäñ imaka umuri kämi ahäwayän täjkuko unita jukuman iwerirän nadäwän bureni täjkuk. Anututä imaka ude api ahäwek yän iwetkuko u nämo ahäjirän upänkañ Anutu täño mani buramiñpäñ gäpe pähap kubä täjkuk. Täjpäñ gäpe u gänañä Noa ini ba webeni nanakiye bok äronpäñ säkgämän itkuñ. Täjpäkañ nadäkiniki bureni unitä ämawebe päke itkuño unitäño kädet waki kwawak pewän ahän yämiñkuk. Täjirän man Anututä ämawebe nadän imikinik täjpani u yäwet täyak udegän, Noata siwonji äma yän yäntären imiñkuk.

⁸ ✧ Ba Abraham täño nadäkinikita nadäna; Abrahamtä nadän imikinik täjpäñ Anututä man kubä ñode iwerirän mani buramiñkuk; Gäk komeka peñpäñ kome näkä gamikta iwoyänkut-ken u ku! Anututä man ude iwerirän mani buramiñpäñ u kuyat yän nämo nadänkañ, komeni peñpeñ aku-man kuñkuk.

⁹ ✧ Täjkañ nadäkinik täjpäñ kome iwoyän imani-ken päñku yot bureni nämo, äma äbanitä-yän yot-taba täjpäñ ittän kuñat täjkukonik. Täjirän Aisak

✧ **11:7:** Stt 6:13-22; Stt 7:1, 1Pi 3:20; Rom 3:22, 4:13 ✧ **11:8:** Stt 12:1-5; Apos 7:2-4 ✧ **11:9:** Stt 26:3; Stt 35:12,17

kenta Jekop Anututä biŋam bok yäj yämani unitä udegän täŋkumän.

10 Täŋpäkaŋ Abraham äbanitä-yäj itkuko unita nadäwätäk nämo täŋkuk. Nämo, u yotpärare kehäromi-inik kubäta itsämäk täŋkukonik, yotpärare Anututä ini tawaŋ peŋpäj udegän pewän ahäwani.

11 ✧ Täŋpäkaŋ Abraham ini uwä tägawani täŋirän webeni Sara imaka, äruŋ it yäpmäj äbätängän webe pähap täŋkuko upäŋkaŋ nadäkinik täŋkumäno unita Anututä nadäj yämiŋirän webeni nanak bäyaŋkuk. Sara uwä ŋode nadäŋkuk; Anututä näk nanak bäyakta yäjkehäromtaŋ namiŋkuko unita nanak api bäyawet. Anutu u man bureniŋän yäk täyak yäj nadäŋkuk.

12 ✧ Täŋpäkaŋ mebäri unita kumäk-kumäk kadäni keräp täŋkuko upäŋkaŋ äma tägawani Abraham uterak äbekiye oraniye daninaŋi nämo, guk ba mobä jiraŋ ude ahäŋkuŋ.

13 ✧ Täŋpäkaŋ ämawebe mani biŋam yäjahätat ŋo kudup Anututa nadäj imikinik täŋpeŋ kuŋat-tägän kumbuŋ. U imaka Anututä kämi yäpmäkta yäjkehärom täŋkuko u kome ŋo terak nämo yäpuŋ. Nämo, u ban irirän kaŋpäj nadäŋkaŋ oretoret täŋpäj ŋode yäjahäkta mäyäk nämo nadäŋkuŋ; Kome ŋowä komenin bureni nämo, nin äbanigän yäj yäjkuŋ.

14 Täŋpäkaŋ ämawebe man ude yäwani uwä ŋode niwoŋärek täkaŋ; U komeni burenita wäyäkŋekaŋ.

15 Täŋpäj komeni kujat peŋpeŋ äbuŋo unita yäjpäj yäjkuŋ yäwänäku äneŋi komeni-ken täga

✧ **11:11:** Stt 18:11-14; Stt 21:2 ✧ **11:12:** Rom 4:19; Stt 15:5, 22:17; Lo 10:22 ✧ **11:13:** Stt 23:4, 1Sto 29:15; Sam 39:12, 1Pi 2:11

kwäm.

16 ✧ Upänkaŋ komeŋi bianita nadänpän nämo yänkuŋ. Nämo, u kome säkgämän kubä, komeŋi biani u irepmitak upän kaŋ-ahäna yän nadänpän yänkuŋ. U kunumta yänkaŋ yänkuŋ. Unita äma udewanitä Anututa U nin täŋo Anutunin yän yänirä Anututä nadäwätäk nämo täk täyak. U imata, yotpärare kubä täŋketaŋ yämiŋkuko itak unita.

17-18 Tänpäkaŋ Anututä tänyabäk pewän ahän imiŋirän Abrahamtä nadän imikinik tänpän nanaki Aisak Anututa ärawa ude kumän-kumän utta pidäm täŋkuk. Täŋkaŋ Anututä nanaka Aisak terak oraŋkaye mäyap api ahäneŋ yän yänkehäromtaŋ imiŋkuko upänkaŋ nanaki tepi kubägän u ärawa ude ijin imikta nämo bitnäŋkuk.

19 ✧ Nämoinik, u ŋode nadänkuk; Aisaktä kumänirän Anututä kumbani-ken nanik äneŋi täga yäpmän akwek yän nadäkinik ude täŋkuk. Tänpäkaŋ bureni, Aisak kumbani-ken nanik bumik äneŋi imagutkuk.

20 ✧ Eruk Aisak u ittän kuŋtängän äma ekäni tänpän Anututa nadän imikinik tänpän nanakiyat Jekop kenta Iso unita imaka täga Anutu-ken nanik kämi ahän yämikta kon man yäwetkuk.

21 ✧ Tänpäkaŋ Jekop imaka, Anututa nadän imikinik täŋkuko unita tägawani tänpän kumbayän nadänpän ŋode täŋkuk; Josep täŋo nanakiyat kon man yäwetpän ähottaba inŋitkaŋ gwäjij äpmonkaŋ Anutu inin oretkuk.

22 ✧ E, Josep uwä ittän kuŋtängän kumäk-kumäki

✧ **11:16:** Kis 3:6,15; Mak 12:26 ✧ **11:19:** Rom 4:17 ✧ **11:20:** Stt 27:27-29; Stt 27:39-40 ✧ **11:21:** Stt 48:15-16 ✧ **11:22:** Stt 50:24-25; Kis 13:19

keräp tañirän Anututa nadäkinik täñpäj ñode yänahänkuk; Kämiwä, Isrel ämawebe Isip kome peñpeñ api kuneñ. Ude yänpäj kujari änehta jukuman yäwetkuk.

23 ✧ Ba Moses täño manbiñam nadäna; Moses täño miñi nanitä Anututa nadäj imikinik täñkumäno unita Moses ahäwänpäj käbop peñirän komepak yaräkubä tärenkuk. Miñi nani uwä Moses nanak u kawän inide kubä täñpänpäj Isip kome täño intäjukun äma wäpi Fero unitäño man mäde ut imikta nämo umuntañkumän.

24 ✧ Eruk Moses u tägañpäj Anututa nadäj imikinik täñpäj Fero äperi unitäño nanaki ude, gäripi terak itta bitnäñkuk.

25 Täñpäj ñode nadänkuk; Imata kome ñonitäño gärip kadäni keräpi-tagän kañ iwaret? Nämo, näk bäräpi Anutu täño kudupi ämawebeniye-kät bok nadänayäj tämäño uyaku täga yäk.

26 ✧ Ude yänkuko unitä ñode niwonäretak; U Anutu-ken gwäki täga yäpmäkta nadänkuk. Unita kämi ahäkta yäwani Kristota yänpäj bäräpi ahäj yäminayäj täño unita nadäwän tägawäpäj Isip täño tuñum gäripi nitek u yäpmäkta nadäwän jirañ ude täñkuk.

27 ✧ Täñkañ Moses u Anututa nadäkinik täñpäj Anutu nämo kak täkamäj u dapuritä kañkañ bu-mik gwäk pimiñpäj Fero täño kokwawakta nämo umuntañkañ Isrel ämawebe yämagurän Isip kome peñpeñ kuñkuñ.

28 ✧ Täñkañ Moses u Anututa nadäkinik täñkuko

✧ 11:23: Kis 1:22, 2:2 ✧ 11:24: Kis 2:10-12 ✧ 11:26: Hib 10:34-35 ✧ 11:27: Kis 12:51; Kis 14:13,14; Rom 1:20, 1Ti 1:17; Hib 11:1 ✧ 11:28: Kis 12:21-30

unita Pasova äŋnak-äŋnak yäput penpäŋ Isrel ämawebe sipsip täŋo nägäri eŋi yäma terak ärutkot yäŋ yäwetkuk. Ude täŋkuko unita kumäk-kumäk täŋo aŋero, nanak ämani intäjukun nanik däpani unitä Isrel ämawebe yärepmitpäŋ nanakiye intäjukun nanik nämo däpuk.

29 ✧ Täŋpäkaŋ Isrel ämawebe Anututa nadäkinik täŋkuŋo unita gwägu wäpi Ume Gämäni u kome kawuki ude irirän bämopgän kuŋkuŋ. Kuŋirä Isip naniktä udegän kuna yäkŋat gwägu gänaŋ äpmonpäŋ ume naŋpäŋ kumbuŋ.

30 ✧ Täŋpäkaŋ äneŋi kubä ŋode; Isrel ämawebe unitä Anututa nadäkinik täŋpäŋ mani buramiŋpäŋ Jeriko täŋo yewa pähap gägäni-ken kepma 7 udetä kuŋat äyäjurirä yewa u tokät maŋkuk.

31 ✧ Täŋpäkaŋ kubokäret webe wäpi Rahap u nadäkinikitä täŋkentäŋ imiŋirän Anututa mäde ut imani-kät penta nämo paotkuŋ. U imata, äma kome kaŋiwatta käbop kuŋkuŋo u yämagutpäŋ ini eŋi gänaŋ käbop yepmaŋkuko unita.

32 Eruk imata man käroŋi yäŋiwat yäpmäŋ kwet? Nämo, man kudän ŋoken bägup iränpäŋ uyaku Gid-ion, Balak, Samson, Jepta, Devit, Samuel ba profet biani ätu täŋo manbiŋam täga täweret.

33 ✧ Äma unitä Anututa nadäkinik täŋpäŋ kudän mebäri mebäri täŋkuŋ. Äma nadäkinik täŋkuŋo u ätutä kome ätu täŋo intäjukun ämakät ämik täŋpäŋ kehäromini yäpmäŋ äpuŋ. Täŋkaŋ u ämawebe kudän siwoŋi terak yabäŋ yäwatpäŋ imaka imaka Anututä yämikta biŋam yäwani u yäpuŋ.

✧ **11:29:** Kis 14:21-31 ✧ **11:30:** Jos 6:12-21 ✧ **11:31:** Jos 2:1-21; Jos 6:21-25; Jem 2:25 ✧ **11:33:** Dan 6:22

Tänpäkaŋ ätutäwä aŋ komi, äma däpami täŋo meni täŋpipiŋkuŋ.

34 ✧ Ätutäwä kädäp mebet pähap däpä kumbuŋ, ba iwantä nadäkinik täŋpani ätu kumäŋ-kumäŋ däpnayäŋ täŋirä Anututä täŋkentäŋ yämiŋirän nämo kumbuŋ. Bureni, äma uwä iniken kehäromini nämo upäŋkaŋ Anututä kehäromi yämiŋkuk. Kehäromi yämiŋirän kome ätuken nanikkät ämik kehäromigän täŋpäŋ däpmäŋ yäwat kireŋkuŋ.

35 ✧ Tänpäkaŋ webe ätutä Anututa nadäkinik täŋkuŋo unita nanakiye kumbani-ken nanik äneŋi akuŋirä yämagutkuŋ. Täŋ, nadäkinik täŋpani ätuwä äma keru terak komi pähap nadäŋtägän kumbuŋ. Anututa äwo yäŋkuŋ yäwänäku komi u täga irepmiräm. Upäŋkaŋ ŋode nadäŋpäŋ äwo nämo yäŋkuŋ; Kumäŋ-kumäŋ nidäpäkaŋ äneŋi akuŋpäŋ irit tägagämän kaŋ yäpna yäŋ nadäŋkuŋ.

36 ✧ Tänpäkaŋ ämatä nadäkinik täŋpani äma ätu yäŋärok yäwerit päripmäŋit täŋkuŋ. Ba ätu keru kuroŋi topmäŋpäŋ komi eŋiken yepmaŋkuŋ.

37 ✧ Täŋ, ätuwä mobätä kumäŋ-kumäŋ däpuŋ. Ba ätu yepmiŋitpäŋ sotä kwäk duk täŋkuŋ. Ba ätuwä päiptä kumäŋ-kumäŋ däpuŋ. Tänpäkaŋ ukät nanik ätutä jopi jäwäri itkaŋ tekta tom gupipäŋ täŋkaŋ kuŋarirä bäräpi mebäri mebäri yämiŋkuŋ.

38 Ude täŋ yämiŋirä kome jopi-ken, pom terak, mobä kawut ba kome gänaŋ ittäŋ kuŋatkuŋ. Bute-waki! Äma tägatäga udewani imata kome waki ŋo pen itneŋ?

✧ 11:34: Dan 3:23-27 ✧ 11:35: 1Kn 17:17-24, 2Kn 4:18-37

✧ 11:36: 1Kn 22:24-27; Jer 20:2, 37:15; Jer 38:6 ✧ 11:37: 2Sto 24:21

39 Tənpəkaŋ Anututä ämawebe u nadäkiniki yabənpəŋ-nadəwän təgagämän təŋkuŋo upəŋkaŋ imaka ämawebenijeta kəmi yəmikta yəŋkehərom təŋkuko u kome terak irirə pengän nämo yəmiŋkuk.

40 U imata, yəput peŋpəŋ Anututä ninta yəŋpəŋ-nadək tawaŋ təgagämän kubä ŋode peŋ nimiŋkuk; Ämawebe biŋam ikek u ninkät penta päke kubəgän Kristo təŋo piä terak Anutu dubini-ken kuŋpəŋ säkgämän-inik api itne.

12

Jesu təŋo kädət kuroŋ iwat təkəna

1 ✧ Eruk, u kawut! Ämawebe nadäkinik ikek päke u nin it gwəjiŋ nimiŋpəŋ nadäkinik täktäk kädət bureni niwoŋərekaŋ. Unita imaka u ba unitä wädəŋ nipməŋit təkaŋ ba momi ninken kwasikot təkaŋ u datərəŋ təŋpə kwəpəŋ kädət Anututä peŋ nimiŋkuko uken ehutpəŋ bərəŋek təkəna.

2 ✧ Ude təŋkaŋ intəjukun ämanin, nadäkinik kädət bureni niwetpəŋ niwoŋərewani Jesu u kaŋiwatpəŋ kädət ugän iwat təkəna. Jesu uwä bənep oretoret pähap itsäməŋ imiŋkuko u juku piŋkaŋ päya kwakəp təŋo məyäk unita nadəwän mewuni təŋirän ehutpəŋ kotaŋkuk. Ude təŋkaŋ əronkuko apiŋo Anutu intəjukun äma u keru bure kədə wəpi biŋam ikek itak.

3 Unita Jesuta nadəwut. U ämatä waki təŋ imiŋkuŋo upəŋkaŋ kehərom təŋpəŋ kwikinik itkuk. Unita in udegän nadäkinik kädət təga u gwək pimiŋpəŋ iwatta gapun täneŋtawä.

Anutu uwä nanin bäyawani bumik

⁴ Bureni, in kubäkubätä momijin mäde ut yämikta piä täk täkaŋ. U täga täk täkaŋ upäŋkaŋ it yäpmäŋ abäkaŋken inken nanik kubätä äma keru terak nägäri nämo piwän kuŋkuŋ. Nämo, kämi käwep api ahäŋ tamedo unita man kubä täwera nadäwut.

⁵ Jide, Anututä in nanaknaye yäŋpäŋ bänepjin täŋpidäm takta man ŋode kudän täwani unita täŋguŋ taŋkuŋ?

Nanakna, Ekänitä yäpän-siwonŋ takta komi gamiŋirän unita nadäwi äpani nämo täŋpek, ba nadäŋ bäräp täŋpäŋ nämo kaŋ-umuntaŋ kwen.

⁶ ✧ *U imata, Ekänitä äma kubätä nadäŋ imikinik täŋpäŋ nanakna yäŋ iwetpänä irit kuŋat-kuŋari yäpän-siwonŋtaŋ imikta komi imik täyak. Snd 3:11-12*

⁷ ✧ Unita bäräpi kotanpäŋ kwikinik irut. U Anutu täŋo yäpä-siwonŋtak piä. Yäpä-siwonŋtak piä täk täyak uwä nanjiye bäyawanitä-yäŋ täŋ tamik täyak. Nadäkaŋ? Kome terak naniyetä ironjiniye yäpä-siwonŋtak täkaŋ. Eruk, Anututä udegän täk täyak.

⁸ Täŋ, Anututä ironjiniye bureni kudup yäpän-siwonŋtak täyak unita in yäpä-siwonŋ takta komi nämo tamedo uwä ŋode nadäneŋ; Nin kubokäret nanak, nanakiye bureni nämo.

⁹ Täŋpäkaŋ ŋode nadäk täkot; Nin ironjiken naniye bäyawanitä yäpä-siwonŋtak piä täŋ nimiŋirä oraŋ yämik täŋkumäŋonik. Eruk, ude täk täŋkumäŋo

unita mäjonin täño Nanin pähaptä ninken yäpä-siwon̄tak piä täñjirän, imata nadäna bureni-inik nämo täñpek? Nämo, komi bäräpi ahänj nimiñirä u kotan̄pänj kwikinik itnayänj tämäño uwä irit burenita biñam api täne.

¹⁰ Täñpäkañ naniye bäyawanitä iniken nadäk terak apiñotagän yäpä-siwon̄tañ nimik täñkuñonik. Täñ, Anututäwä täñkentänj nimikta ba nin ini kudupi-inik it täyak udegän itta yäpä-siwon̄tak piä täñ nimik täyak.

¹¹ ✧ Bureni, yäpä-siwon̄tak täño komi unita pengän gäripi nämo nadäk täkamänj. Nämo, u komi! Upänkañ kämi, yäpä-siwon̄tañ nimiñirän nadäna tärewäpänj kädet siwon̄ji äneñi iwatpänj bänepnin pidämtak täyak.

Jukuman ätu

¹² ✧ Butewaki! In ätu gapun tañpänj itkañ. Eruk bänepjin täñkehärom tañpänj äneñi kehäromi nitek kañ irut!

¹³ ✧ Gapun tañpänj kuñarirä nadäkinikjin paot-inik täneñta! Unita kädet siwon̄ji iwatpänj kehäromi nitek kuñat täkot.

¹⁴ ✧ Ude täñkañ ämawebe-kät not täñpänj bänep kubägän terak itta piäni täk täkot. Täñkañ udegän, ehutpänj momi täktäk kädet mäde ut imiñpänj kudupi kañ irut. Nadäkañ? Äma kubätä kudupi nämo irayänj täko uwä Ekäni nämoinik api kañ-ahäwek.

¹⁵ ✧ Täñpäkañ in kubätä Anutu täño orakorak pära yäpeko ujeta nadänj täpäneñpänj kañ

✧ **12:11:** Jem 3:17-18 ✧ **12:12:** Ais 35:3 ✧ **12:13:** Snd 4:26

✧ **12:14:** Sam 34:14; Rom 12:18 ✧ **12:15:** Apos 8:23

kuņarut. Ba inken nanik kubätä tokän jägämi ude äworenþäj in bämopjin-ken täņpäwak pähap pewän ahäneþo udetä watäni ket itþäj kaņ kuņarut.

16 ✧ Ba in kubokäret täneþo udetä irit kuņatkuņatjinta nadäj täpäneþäj kaņ kuņarut. Täņpäkaņ in kubätä Iso ude äworenþäj Anututa nadäj äwaräkuk täņpekta! Iso uwä nanak intäjukun nanik unita imaka tägagämän nani keriken nanik täga yäpnaņipäj keþma kubä nakta iwäpäņ monäni ņode iwetkuk; Gäk ketem ijiņ namikaņ imaka päke nantä namayäj täyak u kudup gäka biņam yäk.

17 ✧ Eruk ude yäņkukopäj kämiwä jide nadäņkuk? U nani-ken nanik kon man ba tuņumi äneņi näkņata biņam kaņ täņpäņ yäj nadäņkuko upäņkaņ nanitä Nämo yäj iwetkuk. Nämo yäj iwerirän konäm butewaki täņkuko upäņkaņ goret pengän täņkuko u yäpä-siwonjtakta kädetta wäyäkņewän waņkuņ.

Topmäk-topmäk kodaki terak it täkamäj

18 ✧ Eruk, in uken it täkamäj yäj nadäk täkaņ? In imaka ketjintä täga iņirani ba dapunjintä känäņi, Isrel ämawebetä kaņkuņo udewani-ken nämo itkaņ. Isrel ämawebe uwä Sainai pom mebäriken kuņkaņ kädäþ mebet pähappäj kaņkuņ. Ba kome wärämäņirän bipmäņ utpäņ mänit pähap piäņirän kaņkuņ.

19 ✧ Täņkaņ womat mämä pähap gänaņ gera kotäk kubä nadäņkuņo uwä nadäņkaņ umuntaņpäņ Moses butewaki man terak ņode iwetkuņ; Man u äneņi nämo ahäņirän nadänayäj yäk.

20 ✧ Tänpäkan Moses man ude iwetkuŋo uwä mebäri ŋodeta; U Anutu täŋo jukuman ŋodeta nadänjirä umuri pähap täŋkuko unita; Äma ba tom kubätä päŋku pom u yeweko uwä mobätä kumänj-kumänj utneŋ.

21 ✧ Bureni-inik, imaka kanpäŋ nadänkuŋo uwä umuri pähap tänjirän Mosestä yänkuk; Umuntanpäŋ dädatna kwaikanj! yäk.

22 ✧ Täŋ, intä päŋku itkan-ken uwä imaka umuri udewani nämo. Nämo inik, inä Saion pom, Anutu paot-paori nämo unitäŋo yotpärare wäpi Kunum Gänaŋ Jerusalem uken kuŋkuŋo itkan. Uken aŋero jiraŋ, daninaŋi nämo oretoret pähap täŋ itkan-ken u kuŋkuŋo itkan.

23 ✧ Ba in Anutu täŋo nanakiye intäjukun nanik unitäŋo käbeyä pähapken äbä yäpurärätkuŋo itkan. Ämawebe äbot uwä wäpi kunum gänaŋ kudän täwani. Ba in Anutu, ämawebe kuduptagän yäpmän daniwani äma, uken ahänkuŋo itkan. Ba ämawebe siwoŋi, Anututä momini ärut-paktaŋ yämiŋkuko unitäŋo mäjäotä irani-ken ahänkuŋo itkan.

24 ✧ Ba in Jesu, Anutu ba ämawebeniye bämopi-ken topmäk-topmäk kodaki pewän ahänkuŋo uken ahänkuŋo itkan. Ba nägät, Jesutä momi pekpek kädet täwitta piwän kuŋkuŋo uken ahänkuŋo itkan. Nägäri uwä manbiŋam säkgämän kubä yänahäk täyak, manbiŋam Abel täŋo nägättä yänahänkuko ude nämo. Nägät Abeltä piwän kuŋkuŋo unitä kowat-urän pewän ahänkuk.

✧ 12:20: Kis 19:12-13 ✧ 12:21: Lo 9:19 ✧ 12:22: Gal 4:26; Rev 5:11 ✧ 12:23: Luk 10:20 ✧ 12:24: Hib 8:6, 10:22, 1Pi 1:2; Stt 4:10

25 ✧ Unita eruk, Anutu man niwet täyak u man yänjirän mani buramakta bitnäneŋta nadänpän bänep nadäk-nadäkjinta watä ket itkot. Nadäkaŋ? Anututä bian Moses meni jinom terak komen ämawebe jukuman yäwetkuko upänkaŋ mani nämo buramiŋkuŋ. Mani nämo buramiŋkuŋo unita kowata waki bureni yäpuŋ. Täŋ, apiŋo Anututä kunum gänaŋ nanik Jesu terak jukuman niwetak. Täŋjirän nin man kunum gänaŋ nanik u buramakta bitnänero uwä jide tänpän kowata waki u irepmitne? Nämo inik, u waki inik yäpne.

26 ✧ Tänpäkaŋ man bian yäwetkuko unitä kome injipän kwaiŋkuk. Ude täŋkuko upänkaŋ apiŋowä yänkehäromtak man ŋode yäyak; Näk bian komegän injipän kwaiŋkut yäk. Täŋ, kämiwä kunum ba kome bok äneŋi api yepmäŋjipän kwaiwet yäk.

27 Tänpäkaŋ man 'äneŋi ude api täŋpet' yän yäyak uwä ŋode yänkwawa täyak; Imaka täŋpewani u kuduptagän täŋpewän paot-inik api täneŋ. Upänkaŋ imaka kumän-tagän-inik nämo api paotneŋ. Nämo, imaka wakta yäwani ugänpän api täŋpewän paotneŋ. U paorirä imaka kehäromi, nämo wakta yäwani unitägän api itneŋ.

28 Tänpäkaŋ imatäken u api irek? U intäjukun ämanin täŋo kome ninta biŋam peŋ nimani unitägän api ireko unita oretoret täkäna! Kome u api korenero unita iniŋoret-oret kädet Anututä ini gäripi nadäk täyak udegän iwatpän nadäwätäk terak oraŋ imiŋpän iniŋoret täkäna.

29 ✧ U imata, Anutunin u kädäp mebet pähap,

✧ 12:25: Hib 2:1-3; Hib 10:26-29 ✧ 12:26: Kis 19:18; Sam 68:8; Hag 2:6 ✧ 12:29: Lo 4:24, 9:3; Ais 33:14

imaka kudup ijin paot täkaŋ udewani.

13

Kädet ätu Anututä gäripi nadäk täyak

1 ✧ Tänpäkaŋ inä ninin buap yäŋ nadänpäŋ bänep iron kowata kowata tänpäŋ kuŋat täkot.

2 ✧ Täŋkaŋ kädet täga ŋodeta nämo täŋguŋ täneŋ; Äma kudupitä komejin-ken äbäŋirä yämagutpäŋ eŋjin-ken yepmaŋpä pätnäŋ. Äma ätu kädet ude täŋkuŋo uwä ämapäŋ yämagutkamäŋ yäkŋat aŋeropäŋ yämagutkuŋ.

3 ✧ Tänpäkaŋ äma komi eŋi gänaŋ itkaŋ u täŋkentäŋ yämik täkot, in u bok itkaŋ bumik. Ba äma keru terak komi yäpmäk täkaŋ u imaka, täŋkentäŋ yämik täkot, in komi u bok nadäk täkaŋ bumik.

4 ✧ Tänpäkaŋ yanäpi täktäk u imaka tägagämän kubä unita äma kuduptagäntä täŋmeham täneŋ. Täŋkaŋ yanäpi yarätä ämawebe ätukät jopjop nämo kuŋatneŋ. Nämo, ini yanäpi siwoŋi itdeŋ. Nadäkaŋ? Anututä ämawebe kubokäret kädet iwarani udewani manken api yepmaŋpek.

5 ✧ Tänpäkaŋ moneŋ tuŋumta nadäŋ gärip nämo täneŋ. Nämo, nadäk udewani mäde ut imiŋpäŋ kukŋi kädagän kuŋatpäŋ ketjin-ken tuŋum ähan peŋ tamani unita nadäwä täga tänpäpäŋ nadäwätäk terak nämo kuŋatneŋ. Imata, Anututä ŋode yäŋkuk;

✧ **13:1:** Jon 13:34 ✧ **13:2:** Rom 12:13, 1Pi 4:9; Stt 18:1-8; Stt 19:1-3 ✧ **13:3:** Mat 25:36; Hib 10:34 ✧ **13:4:** Gal 5:19,21; Efe 5:5 ✧ **13:5:** 1Ti 6:8; Jos 1:5

*Näk inta nämo api guŋ täwet, ba nämoinik api tabä
kätäwet yäk. Wkp 31:6*

6 ✧ Anututä ude niwetkuko unita kwawak ƚode
yänahäna;

*Anutu u näkƚo täŋkentäkna unita imaka kubäta
nämoinik api umuntäwet.*

Nämo, ämatä näk täga nämo täŋpä wanen. Sam 118:6

Jesu iwaräntäkta nämo umuntäne

7 ✧ Täŋpäkaŋ injinken watä ämajiye bianita juku
piwut. Watä ämajiye uwä Anutu täŋo manbiŋam
täwetpäŋ täwoŋärek täk täŋkuŋ. Täŋkaŋ kädet jide
kuŋatpäŋ kumbuŋo unita nadäŋpäŋ kädet kuroŋ
unitä täk täŋkuŋo udegän täk täneŋ.

8 ✧ Nadäkaŋ? Äma unitäŋo intäjukun äma Jesu u
täktäki ba yäkyäki ini udegän. Kwep itkuko udegän
apiŋo itak, ba pen udegän api it yäpmäŋ ärowek.

9 ✧ Eruk, watä ket itpäŋ kuŋarut. Anutu wäpi
terak jop manman mebäri mebäri yäk täkaŋ u
bänepin äriŋpewän kädet siwoŋi penpäŋ kädet
gwäjiwani iwatneŋta! Äma täŋo бага mantä
bänepin täga nämo täŋkentäŋ taminen. Ketemta
yäjiwät man ba äma täŋo man udewani mäde
ut imiŋirä Anutu täŋo orakorakitä bänepin täŋ-
kehäromtak täyon.

10 Täŋpäkaŋ ärawa pähap kubä ninta biŋam
täŋpani itak. Upäŋkaŋ unitäŋo bureni uwä Juda
täŋo bämop ämata biŋam nämo täyak. Nämo, bämop

✧ 13:6: Sam 27:3, 146:5 ✧ 13:7: 1Ko 4:16; Hib 6:12 ✧ 13:8: Efe
4:14 ✧ 13:9: Rom 14:17

äma uwä kudupi yotken ärawa täktäk piä biani pen täk täkaŋ unita.

11 ✧ Juda täŋo бага man iwatpäŋ bämop äma intäjukun täŋpanitä momi ärutta tom däpmäŋkaŋ unitäŋo nägäripäŋ yäpmäŋpäŋ Bäguḡ Kudupitä Kudupi-inik-ken ärok täkaŋ. Tom däpmäk täkaŋ unitäŋo bureni nämo yäpmäŋ ärok täkaŋ. Nämo, bureni uwä yäpmäŋ päŋku yotpärare gägäni-ken pewä ijik täkaŋ.

12 ✧ Täŋpäkaŋ mebäri unita Jesutä udegän, mäyäk kotaŋpäŋ yotpärare gägäni-ken komi pähap nadäŋkuk. Ämawebeniye nägäri piwän kuŋkuŋo uterak kudupi-inik itneŋta kumbuk.

13 ✧ Unita ninä mäyäk Jesutä kotaŋkuko udegän kotaŋkaŋ yotpärare gägäni-ken kuŋpäŋ Jesu tuben kuna!

14 ✧ U imata, kome ŋo terak yotpärare kehäromi paot-paori nämo, kubä nämo itak. Nämo, ninä yotpärare mebäri kubä, kämi ahäŋ nimekta dapun käron täŋ itkamäŋ.

15 ✧ Unita ämawebenaye, Jesuta nadäŋpäŋ Anutu wäpi yäŋahäŋpäŋ iniŋoret täkäna! Ude tänayäŋ täkamäŋ unitä Anututa ärawa ude api täŋpek.

16 ✧ Täŋkaŋ täŋkentäk ba iron kowata kowata täkta nämo guŋ täneŋ. Kudän udewani uwä ärawa Anututä gäripi nadäk täyak ude.

17 ✧ Täŋkaŋ watä ämajiye täŋo mani buramiŋpäŋ gämori-kengän kuŋat täkot. Watä piä täŋ tamik täkaŋ unita Anututä api yäwet yabäweko unita

✧ **13:11:** Wkp 16:27 ✧ **13:12:** Mat 21:39; Jon 19:17 ✧ **13:13:** Hib 11:26, 12:2 ✧ **13:14:** Hib 11:10,16; Hib 12:22 ✧ **13:15:** 2Sto 29:31; Sam 50:14,23; Hos 14:2 ✧ **13:16:** Plp 4:18 ✧ **13:17:** Ese 3:17, 1Te 5:12

gwäk pimiņpāņ watä it tamik tākaņ. Unita waki, mani buramik tākot. Ude tāņirä uyaku watä piä uwä bānep oretoret terak api tāneņ. Tāņ, in peņawäk tāņirä watä piä butewaki terak tānayāņ tākaņ u tāga api tāņkentāņ tamineņ? Tāga nāmo!

18 ✧ Unita in ninta Anutu-ken yāņapik tākot. Nin kudān siwoņi tākta gāripi nadäk tākamāņ unita Anutu iņamiken bānepnintä nadāwätäk nāmo tāk tākamāņ.

19 Tāņkaņ gāriņna tāņi pätak u ņode; In Anutu-ken yāņapiņirä ini tāņkentāņ namiņirān inken āneņi bārāneņ kaņ ārewa!

Yāņtārek man

20-21 Tāņpākaņ inta yāņpāņ ņode yāņapik tāyat; Anutu bānep pidām māhemi unitä in kudān ini gāripi nadäk tāyak ude tāņpeņ kuņatta tuņumi säkgāmān u tāņkentāņ tamiton. Tāņkaņ Jesu Kristo terak nadäk-nadäk ba tāktäk ini kawān tāgak tākaņ u irit kuņat-kuņatnin-ken pewān ahāņ nimiton! Ude tāņ nimiņirān Jesu Kristo unitāņo wāpi biņam ārowani inide pen it tāyon. Ekāninin Jesu, Sipsip watä āma pāhap unitä kumāk-kumāki terak topmāk-topmāk paot-paori nāmo u tāņkehārom taņkuko unita Anututä kumbani-ken nanik yāpmāņ akunķuk. U Bureni.

22 Eruk notnaye, man kudān tāņ tamitat ņowä kāroņi nāmo unita man bānepjin tāņpidām takta kudān tāyat ņonita nāmo gaņa tāneņ.

23 E man kubä ņode tāwera nadāwut; Notninpak Timoti u komi eņi gānaņ itkukopāņ tewä āpāmaņ

kuŋkuk. Unita näkken bäräŋeŋ äbänä imagurakaŋ bok api ärede.

²⁴ Intäjukun ämajiye ba Anutu täŋo kudupi ämawebeniye komejin-ken itkaŋ u mena jinom yäpmpäŋ oretoret man kaŋ yäwerut. Täŋ, Itali komeken nanik äbot täŋpani notniye imaka, oretoret man täwetkaŋ.

²⁵ Täŋpäkaŋ Anutu täŋo orakorakitä inken itinik täyon. Eruk, ugän.

Tuma-Irumu
The New Testament and portions of the Old Testament
in the Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela Olpela Testamen long
long tokples Tuma-Irumu long Niugini

copyright © 1997, 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuma-Irumu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2025-05-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 May 2025 from source files dated 3 May 2025

914cbf46-f59a-54d1-b209-0f763534edb5